

Összhang a tájban Natúrparkok Magyarországon

Kedves Olvasó!

A sokszínű magyar vidék számtalan jelentős természeti, táji és kulturális értékkel rendelkezik. Ezek megőrzése és védelme, valamint fenntartható hasznosítása és bemutatása a vidéki térségek alapvető érdeke, sikeres fejlesztésük feltétele. Európa számos országában sikerrel alkalmazzák a natúrparkok integrált megközelítésű modelljét, mely az értékekben gazdag, természet és ember által együtt formált tájban egymást támogató feladatokként tekint a természetvédelemre és a vidékfejlesztésre. Ennek a modellnek gyakorlati megvalósításában a nyugat-európai natúrparkok több mint 50, a hazaiak 10-20 éves tapasztalattal rendelkeznek. Kiadványunkkal fel kívánjuk hívni a figyelmet a természeti és kulturális értékek megővését, bemutatását és hasznosítását egyaránt szem előtt tartó natúrparkok munkájára és eredményeire. A kiadvány egyrészt meghívó a vidék szerelmeseinek: fedezzék fel a hazai tájakat, a natúrparkok rejtett kincseit, természeti és kulturális örökségét. Másrészt azonban javaslat is az útkereső vidéki térségeknek: óvják, mutassák be és hasznosítsák értékeiket, örökségüket, járjanak ők is a natúrparkok érték- és közösségalapú vidékfejlesztésének útján!

„Legyünk a magyar táj gazdái!”

Magyar Natúrpark Szövetség

Kedves Olvasó!

Gyorsan változó világunkban egyre jobban meg kell becsülnünk természeti, épített és kultúrtörténeti értékeinket, különösen pedig azokat a közösségeket, akik egymással is együttműködve, saját erőforrásaikat mozgósítva tesznek lépéseket a tájban rejlő értékek megőrzéséért. Hisszük, hogy hazánk vidéki térségeinek és településeinek fejlődése akkor lehet hosszú távon is fenntartható, ha a természeti, táji és épített örökség értő megőrzése mellett a helyi közösségek új értékeket is teremthetnek.

Mindebben kiemelt szerepük lehet hazánk natúrparkjainak, ahol a helyben élők, a települések vezetői már felismerték, hogyan lehet egy térségi együttműködés keretében bevonni a helyi közösségeket a természeti és táji értékek további megőrzésébe. Natúrparkjainkban az értékteremtési törekvéseket mutatja többek között a helyi alapanyagból készült élelmiszerek elterjedése, a fenntartható turizmus kialakítása, valamint a jövő generációk természettel való kapcsolatának elmélyítése iránti elkötelezettség is.

A natúrparki együttműködések valamennyi résztvevője sokat tehet a natúrparki célok megvalósításáért. Az önkormányzatok és gazdálkodó szervezetek felelősségteljes tevékenységükkel segíthetik a tájak változatosságának és megőrzésre érdemes karakterelemeinek fennmaradását, a nemzeti park igazgatóságok részvétele elengedhetetlen a természeti értékek megőrzésében és bemutatásában, a civil szervezetek pedig mindezek mellett sokban hozzájárulhatnak a fenntartható tájhasználattal és a természetmegőrzéssel kapcsolatos tudatosság növeléséhez.

Bízunk benne, hogy a natúrparkok elmúlt években örvendetesen kibővült, hazánk immár minden régiójára kiterjedő hálózata hosszú távon is vidéki térségeink fenntartható fejlődésének kulcsszereplője lesz.

Balczó Bertalan

természetvédelemért felelős helyettes államtitkár

Agrárminisztérium

MI A NATÚRPARK?

A natúrpark helyi közösségek által létrehozott tájszintű együttműködés, melynek célja az érintett tájak természeti és kulturális örökségének a megőrzése, bemutatása és a vidék fejlődését elősegítő hasznosítása. A natúrpark az integratív védelem elvére építve a tájat és a természetet nem a tájban élő embertől, hanem azt vele együtt hasznosítva kívánja védeni.

A magyar natúrparkok legfontosabb jellemzői

- Jellemzően összetartozó táji egységet alkotnak.
- Gazdag természeti és kulturális örökséggel rendelkeznek, melyek egy része országos vagy helyi szintű természetvédelmi oltalom alatt áll.
- A natúrpark területét érintő tevékenységek, fejlesztések tervezése és megvalósítása során a fenntarthatóságot tartják szem előtt, a gazdasági, társadalmi és környezeti szempontok közötti összhangra törekedve úgy, hogy a natúrparkok területén élő lakosság boldogulása biztosítható legyen, illetve a táj élővilágának életfeltételei javuljanak, fennmaradjanak.
- Alkalmasak a táji, természeti és kulturális örökségen alapuló, azokat bemutató és a fenntartásukhoz hozzájáruló turizmusra, rekreációra, s ehhez rendelkeznek a szükséges turisztikai infrastruktúrával, illetve törekszenek annak kialakítására.
- Létük és tevékenységük a települési önkormányzatok és egyéb helyi, térségi szereplők közötti valós együttműködésen alapul, amit létrehozásuk során hivatalos formában is kinyilvánítanak. Operatív feladataikat közösen kialakított és elfogadott célok és stratégia mentén hajtják végre, tevékenységüket, eredményeiket rendszeresen értékelik.
- A natúrpark képviselőire és az operatív feladatok koordinálására, végrehajtására jogi személyiséggel rendelkező „munkaszervezetet” hoznak létre.

A natúrparkok főbb tevékenységi területei

Natúrparkjaink – az európai gyakorlattal összhangban – a „négypilléres natúrparki modell” mentén végzik tevékenységüket. A négy szakmai pillér: a természeti-táji örökség megőrzése, a környezeti nevelés és szemléletformálás, a vidékfejlesztés, valamint a turizmus, rekreáció. A hazai sajátosságok figyelembevételével egyfajta átfogó jellegű, „nulladik” pillérként fogalmazódott meg a táji léptékű együttműködés szerepe. A helyi közösségek közötti összefogás elősegítésével ugyanis olyan tartalékok szabadíthatók fel, amelyek számottevő mértékben hozzájárulhatnak vidéki közösségek és táji örökségünk megmaradásához.

NATÚRPARKOK MAGYARORSZÁGON

A természetvédelemért felelős miniszter által elismert natúrparkok Magyarországon (2020. március 31.)

Natúrpark	Terület (ha)	Települések száma	Elismerés időpontja	Munkaszervezet
Vértesi Natúrpark	35 838	17	2005	Pro Vértés Közalapítvány
Írottkő Natúrpark	23 461	16	2006	Írottkő Natúrparkért Egyesület
Pannontáj-Sokoró Natúrpark	62 663	29	2006	Pannontáj-Sokoró Közhasznú Egyesület
Cserhát Natúrpark	38 260	22	2009	Cserhát Natúrpark Közhasznú Alapítvány
Szatmár–Beregi Natúrpark	103 791	67	2010	Szabolcs-Szatmár-Beregi Természetvédelmi Közhasznú Alapítvány
Hét Patak Gyöngye Natúrpark	10 177	8	2011	Hét Patak Gyöngye Natúrpark Egyesület
Gerecse Natúrpark	76 651	29	2013	Által-ér Vízugyűjtő Helyreállítási és Fejlesztési Szövetség
Koppányvölgy Natúrpark	16 421	10	2014	Völgy Hangja Egyesület
Körösök Völgye Natúrpark	207 247	14	2015	Körösök Völgye Natúrpark Egyesület
Szigetköz Natúrpark	50 670	26	2018	Szigetköz Natúrpark Egyesület
Felső-Bácska-Homokhát Natúrpark	68 286	12	2018	Felső-Bácskai és Homokhádi Értékmegőrző Natúrpark Egyesület
Kapos-hegyháti Natúrpark	34 439	13	2018	Kapos-hegyháti Natúrpark Egyesület
Zselici Ezüsthárs Natúrpark	27 287	15	2019	Zselici Ezüsthárs Natúrpark Egyesület
Tápió Natúrpark	73 014	18	2019	Tápió-vidék Természeti Értékeiért Közalapítvány
Pilisi Sziklák Natúrpark	10 565	5	2019	Virágzó Kesztölc Egyesület
Őrjeg és szőlőhegyei Natúrpark	31 292	5	2020	Őrjeg és szőlőhegyei Natúrpark Egyesület
Natúrparkok összesen: *	871 293	305		

* Egy település, *Tatabánya* két natúrparkhoz (Vértesi Natúrpark és Gerecse Natúrpark) is csatlakozott, így az összesített adatok nem azonosak az egyes natúrparkok területének és településszámának összegével.

A magyar natúrparkok alapítását a természetvédelmi célok mellett vidékfejlesztési és turisztikai szándékok is motiválták. **A hazai natúrparki hálózatnak 2020 tavaszán 16 tagja van.** Több hazai térségben megkezdődött a natúrpark előkészítése, így a natúrparki hálózat további bővülése várható.

A natúrparkok az **ország területének 9,4%-ára** terjednek ki. **Településeink 9,7%-a** csatlakozott valamely natúrparki együttműködéshez.

Natúrpark létrehozása Magyarországon

Natúrpark alapításának szakmai, jogi és szervezeti kereteit, feltételeit, valamint a címadományozás folyamatát a természet védelméről szóló 1996. évi LIII. törvény, valamint a 6/2020. (III.25) AM rendelet rögzíti.

A natúrpark elnevezés használatának néhány fontosabb szakmai és szervezeti-működési feltétele

- minimum három települési önkormányzat összefogása szükséges egy natúrpark létrehozásához;
- a natúrpark minimális területmérete 10 000 hektár;
- az érintett települések teljes közigazgatási területe képezze a natúrpark részét; kivételt kizárólag a főváros és a megyei jogú városok képezhetnek;
- a natúrpark címre pályázó területek egy részének hazai és/vagy közösségi természetvédelmi oltalom alatt kell állnia;
- a natúrpark kezdeményezésben részt vevő szervezeteknek határozott, világos fejlesztési célokat kell megfogalmaznia, amelyek összhangban vannak a nemzeti szintű vidékfejlesztési és természetvédelmi prioritásokkal.
- az együttműködésben részt vevő települési önkormányzatoknak és egyéb szervezeteknek a natúrpark képviselőjére és az operatív feladatok koordinálására, végrehajtására létre kell hoznia vagy ki kell jelölnie egy jogi személyiséggel rendelkező munkaszervezetet (célszerűen alapítványt vagy egyesületet).

A natúrparki névhasználati jogosultság megszerzésének folyamata

A natúrparki névhasználati jogosultság adományozásának fontos feltétele, hogy a natúrparki közösségnek – célszerűen a natúrparki munkaszervezet koordinálásával, szükség szerint szakmai közreműködők bevonásával – össze kell állítania a **natúrpark megalapozó dokumentációját**, amely alátámasztja, hogy az érintett szervezetek által kezdeményezett együttműködés megfelel a natúrparkkal szembeni szakmai és szervezeti-működési elvárásoknak. A tanulmány része az érdekeltek bevonásával elkészített **natúrparki fejlesztési koncepció**, amelynek tervezési időszaka 5 év.

A megalapozó natúrparki szakmai háttér tanulmányt a természetvédelemért felelős minisztérium natúrparkokért felelős részlegének szakemberei véleményezik, a folyamatba bevonva a működési területével érintett nemzeti park-igazgatóságot és a Magyar Natúrpark Szövetséget.

Az eredményesen zárult egyeztetési szakaszt követően a natúrpark munkaszervezete a természetvédelemért felelős miniszternél kezdeményezheti a natúrparki cím adományozását. Pozitív elbírálás esetén a miniszter a natúrpark elnevezés használatához történő hozzájárulást a natúrparki munkaszervezettel kötött megállapodás keretében adja meg.

A natúrparki névhasználati jogosultság használata

A natúrpark elnevezést kizárólag azok a térségi együttműködések képviselői szervezetek használhatják, amelyek rendelkeznek a természetvédelemért felelős miniszter hozzájárulásával, illetve kizárólag a kérelemben nevesített területekre.

A névhasználati hozzájárulás határozatlan időtartamra szól, azonban 5 évente felülvizsgálatra kerül. A hozzájárulással, annak felülvizsgálatával és esetleges visszavonásával kapcsolatos feltételeket a 6/2020. (III.25) AM rendelet szabályozza.

A MAGYAR NATÚRPARK SZÖVETSÉG

A Magyar Natúrpark Szövetség 2006-ban alakult meg, majd 2011 óta megújult formában látja el feladatát. A Szövetség rendes tagjai névhasználati címmel rendelkező natúrparkok lehetnek. A natúrparki kezdeményezések pártoló tagként vehetnek részt a Szövetség munkájában, akár csak az egyéb jogi személyiséggel rendelkező szervezetek.

A Magyar Natúrpark Szövetség kiemelt feladatai:

- a hazai natúrparkok közötti érdekegyeztetés, a natúrparkok hazai és nemzetközi képviselete programokban, akciókban, együttműködésekben, hálózatokban;
- tagi kapcsolattartás, koordináció, kommunikáció, közös fellépés és megjelenés, információszolgáltatás;
- a külföldi tapasztalatok alapján a hazai viszonyokra igazított natúrparki modell kialakítása és elterjesztése;
- részvétel a natúrparkokat érintő jogszabályi és fejlesztési környezet alakításában;
- szakértői háttér szervezése, jelenlét a tudományos vita és a kutatás műhelyeiben;
- a natúrparki tapasztalatok, jó gyakorlatok gyűjtése és megosztása.

A Szövetség – együttműködve a natúrparki jogosultság adományozásáért felelős minisztériummal (jelenlegi nevén: Agrárminisztérium), a minisztérium natúrparkokkal kapcsolatos feladatokat is ellátó háttérintézményével (jelenlegi nevén: Herman Ottó Intézet Nonprofit Kft.) és a Magyar Nemzeti Vidéki Hálózattal – a kezdetektől fogva részt vesz a *Natúrparki szakmai koordinációs hálózat* működésében.

VÉRTESI NATÚRPARK

Honlap: www.vertesainaturpark.hu

Mottó: „Egy cseppnyi Magyarország”

Legelő magyar szürke szarvasmarha csorda

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrpark a Dunántúli-középhegységben található, magában foglalja szinte az egész Vértest és a Zámolyi-medence nagy részét. Északról a Vértés északi fele, északkeletről a Tatai-árok, keletről a Vértésalja, délről a Zámolyi-medence déli határa, délnyugatról és nyugatról a Vértésalja és a Móri-árok határolja. Területének 69%-a természetvédelmi oltalom alatt áll. Lába előtt a Kisalföld és az Alföld találkozik, szervesen hozzátartozva, tájképi szépségét növelve, élővilágát gazdagítva. Dél, délkelet felé meredek sziklaletörésekkel ereszkedik a Mezőföld lösz borította síkságába. E sík alföldi jellegű tájon a gazdag lejtősztyep és lösz, valamint az egykori jégkorszaki tó helyén kialakult, váltakozó vízjárású pusztai élőhelyek váltogatják egymást. Északnyugat felől már a Kisalföld homoktakarója kúszik fel az enyhén emelkedő hegyoldalakon.

Mindezek eredményeként a Vértésben a szubmediterrán és atlanti-mediterrán hatásokat tükröző középhegységi dolomitflórát, faunát a két alföldi táj (Kisalföld, Mezőföld) növény- és állatvilága teszi még változatosabbá.

A Vértés hegység ebből az alföldi tájból emelkedik ki, mint egy sziget.

Tudtad, hogy...

a Vértésben található a keleti gyertyán egyetlen érintetlen állapotú társulása?

Magyarországon csak a Vértésben és a Bakonyban él egy atlanti-mediterrán tájakon elterjedt örökzöld félcserje, a babérboroszlán?

A mély völgyekkel, éles gerincekkel tagolt déli Vértesben változatos, szubmediterrán növényekben különösen gazdag erdős-sztyep vegetáció díszlik.

A domborzati és talajviszonyoktól függően nyílt dolomit sziklagyeppek, sziklafüves lejtősztyeppek, karsztbokorerdők, mészkedvelő tölgyesek váltják egymást.

A Vértes környéki táj erdeivel, napsütötte tisztásaival, vizes élőhelyeivel, mocsaraival és viszonylag kiegyenlített éghajlatával igen kedvező életlehetőséget biztosított az emberi élet számára is. 1926-ban a Báraczházi-barlangban folytatott kutatások során bizonyították, hogy már 50 ezer évvel ezelőtt élt ember ezen a területen. Sőt a Vértesszőlősön 1965-ben Vértes László megtalálta hazánk legrégebbi, mintegy 350 ezer éves emberi maradványait (Samu, a vértesszőlősi előember). A feliratos kőemlékek alapján bizonyos, hogy a 2. században már virágzó városok voltak a Dunántúlon. A honfoglalás után a Vértes térségének nagy része a Csák család birtoka lett. Itt építették fel saját várukat, Csákvárt.

A Vértes környékének népessége a török hódoltság idején elpusztult vagy elmenekült. A 18. században a népesség pótlására nagy létszámban érkeztek telepések, a magyarokon kívül németek és szlovákok is. A Vértes területén élők az irtásföldeken folytatott földművelés mellett erdei munkával, házi faiparral, bányászattal, mész-és szénégetéssel foglalkoztak. Az állattartást az erdei legeltetés, a makkoltatás, a sziklás, kopár juhlegelők hasznosítása jellemezte. Ezenkívül a Vértes összes települése szőlőtermő község. Önálló minőségi borvidékeink közé a móri borvidék küzdötte fel magát.

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Az aktív pihenésre vágyók a Vértes erdeit bebarangolhatják lóháton, kerékpárral vagy tanösvényeinken gyalogosan. A legnépszerűbb programok a pusztabuszos kirándulásaink, ahol Pusztai Állatparkunkban az ősi háziállatokat és a pusztai élővilágot egyaránt megfigyelheti az idelátogató.

A Boglártanya Erdei Iskolánkban természetismereti és erdei iskolás foglalkozások, gyalogtúrák és kerékpáros kirándulások, madárgyűrés, fazekas foglalkozások és vadászati bemutatók színesítik az óvodások és iskolások mindennapjait.

Kulturális programjaink (Hosszú téli esték a Geszner-házban előadássorozat, Zenés Nyári Esték a Geszner-házban koncertsorozat), hagyományőrző (Mihály-napi Lovas-és Pásztortalálkozó, Fazekas Nap Csókakői Várjátékok, Csákberényi Rétes fesztivál, Csákberényi Betyárnapok) és nemzetiségi rendezvényeink (Sváb bálók, Vértessomlói Tojásgurítás, Pütkösdi Májusfa állítás) pedig felpezsdítik a natúrpark kulturális életét, és erősítik a települések közötti összefogást.

Napraforgós falusi szálláshelyeinken (Dohányos-ház Pusztai Fogadó, Fogadó az Öreg préshez), panzióinkban (Malomerdő Panzió, Hétkúti Wellness Hotel) az idelátogatók megismerkedhetnek a vidéki lakosok vendégszeretetével. A helyi gasztronómiai szokások bemutatása mellett, speciális ételekkel, különleges borokkal és pálinkákkal várják a kulináris élvezetek kedvelőit. A natúrparki települések életében központi szerepet kap a falusi életmód gyakorlása, a helyi portékák készítése.

ÍROTKŐ NATÚRPARK

Honlap: www.naturpark.hu

Mottó: „Határtalan természet, ezeréves kultúra”

Írottkő kilátó

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrpark a Nyugat-dunántúli régióban, Vas megye északnyugati részén fekszik. Nevét a Dunántúl legmagasabb pontjáról, a magyar-osztrák határon található 882 méter magas Írottkő hegycsúcsról kapta. A Kőszegi-hegység előterében 280-300 m magas dombok szegélyezik a területet, melynek vízgyűjtője a Gyöngyös-patak. A Keleti-Alpok tömbjéhez tartozó hegység 500-800 m közötti főgerincéről meredek falú völgyek futnak le a Gyöngyös patak völgyének 220-260 m magasságú síkjára.

A natúrpark részét képezi a Kőszegi Tájvédelmi Körzet teljes területe, s több más országos és helyi jelentőségű védett természeti terület is található a térségben. A natúrpark területének mintegy 50%-a természeti terület, 25 %-a Natura 2000 terület. Különleges szépségű geológiai képződmény a Széles-kő, az Asztal-kő és a Kalapos-kő, melyek korábbi térszínek emlékét őrzik az erdő borította gerinceken. A hegység kőzetei rossz vízviszatartó képességűek, ezért közel 40 forrás fakad, ebből 16 a foglalt forrás. Több kisebb mesterséges tava mellett 2010-ben épült meg a 25 ha vízfelületű Lukácsházi-víztározó. A hegység erdőtársulásai közül legjellemzőbb a 300-600 m magasságban előforduló nyugat-dunántúli (gesztenyés) gyertyános-tölgyes, de hegyvidéki bükkösöket is találunk.

A natúrparki térség a neolitikum óta lakott. A velemi Szent Vid-hegyen világszerte ismert réz-, bronz- és vaskori leletek és településnyomokat tártak fel a régészek.

Az itt megtelepedett népek történetét meséli el a *Kultúrák hegye tanösvény*. A rómaiak emlékét őrzi a valaha Savariát ellátó vízvezeték és a Pogány-hegyen talált Bacchus szoborfej.

A vidéket napjainkban magyarok mellett németek és a 16. században betelepült horvátok utódai is lakják. Központja Kőszeg, 1328 óta királyi város. Felső várának romjai helyén kilátó áll, középkori eredetű, fallal kerített belvárosa és alsó vára ma is ép. Műemléki és múzeumi kincsei mellett gazdag polgári hagyományairól is ismert. A térség másik városa Csepreg, a Répce mentén fekvő egykori mezőváros, később járási székhely. A városok erős iparos, polgári tradíciói mellett meghatározó a falvak földműves, szőlő- és gyümölcsstermelő hagyománya is. Különösen élő a horvát és német nemzetiségű falvak öröksége (nyelv, zene, tánc, szokások). Az erős kulturális és oktatási intézmények kifelé is vonzerőt jelentenek.

Tudtad, hogy...

Kőszegen 1740 óta Szent György napján berajzolják a szőlőhajtásokat a Szőlő Jövésnek Könyvébe? E helyi hagyomány 2013 óta szerepel a Szellemi Kulturális Örökség Nemzeti Jegyzékében.

Chernel István 1902-ben Kőszegen szervezte meg hazánk első Madarak és Fák Napja rendezvényét?

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Kőszeg vára és történelmi belvárosa, múzeumok és bemutatóhelyek (Koronaőrző bunker, Bechtold István Természetvédelmi Látogatóközpont, Aqua-alpannonia), Kálvária, sétautak, tanösvények, kilátók (Szulejmán-kilátó, Óház-kilátó)

Jól jelzett gyalogos és kerékpáros túraútvonal-hálózat, kiépített pihenőhelyekkel, népszerű túracélpontokkal: Hétforrás, Írottkő (882 m) – a Dunántúl legmagasabb pontja kilátóval, Kalapos-kő, Szent Vid-kápolna és Kultúrák hegye tanösvény, Cági pincesor, Biotájház (Lukácsháza)

A natúrparkot öt kiemelt turista- és zarándokút – Országos Kéktúra, alpannonia®, Vasfüggöny turistaút, Szent Márton-út, Mária-út – érinti

PANNONTÁJ–SOKORÓ NATÚRPARK

Honlap: www.pannontaj.hu

Mottó: „Élmények az értékek mentén”

Pannonhalmi Főapátság

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrpark területét a Kisalföldből szigetszerűen kiemelkedő, egymással párhuzamosan ÉNy-DK-i irányba húzódó három dombsor (Tényői, Csanaki és Pannonhalmi), az ezek közötti hosszanti völgyek (Gyórszentmártoni és Tényői), valamint a dombhátak előterében elhelyezkedő síkvidéki jellegű területek, továbbá a dombsorok DK-i háttérét alkotó bakony-vidéki alacsony dombsági jellegű területek alkotják. A natúrpark területe összességében három középtájunk (Bakony-vidék, Komárom–Esztergomi-síkság, Marcal-medence) területét érinti. Központi „magja” a *Pannonhalmi-dombság*.

A Pannonhalmi-dombság természetföldrajzi és éghajlati szempontból is átmenetet képez a Kisalföld síksági, illetve a Bakony-vidék középhegységi területei között, flórájának és faunájának a síksági és a hegyvidéki fajok egyaránt részét képezik. Ezen alapvető jellegzetességei a térséget természeti-táji szempontból országos viszonylatban is kiemelkedővé teszik.

A natúrpark területének legjelentősebb, országos jelentőségű védett természeti területe az 1992-ben létrehozott *Pannonhalmi tájvédelmi körzet*, míg déli, bakonyi részét a *Magas-bakonyi tájvédelmi körzet* érinti.

A natúrpark legjelentősebb kulturális és épített örökségi értéke a Pannonhalmi Bencés Főapátság, melyet közvetlen természeti környezetével együtt 1996-ban – „Az Ezeréves Pannonhalmi Bencés Főapátság és természeti környezete” néven – a *Világörökség* részévé nyilvánították.

A térség számos egyéb épített örökségi eleme közül kiemelésre érdemesek a pincesorok (Bakonygyirót, Nyúl), valamint az ágasfás szerkezettel épült régi parasztházak. Utóbbiak legszebb példái több településen is fennmaradtak és felújításra kerültek. A hagyományos népi építészeti stílusjegyeit megőrző lakóházak közül több tájházként működik, például Tényőn, Felpécen és Nyalkán.

A natúrpark területén a hagyományok ápolása inkább különféle közösségi események szintjén történik. Több településen (pl. Pannonhalma, Győrújbarát) hagyományörző kézműves és néptáncsoport működik.

A natúrparki térség táji örökségének fontos elemei a hagyományos művelésű szórvány gyümölcsösök, amelyek sajnos egyre ritkulnak, állományaik – művelés hiányában – sok helyen már beerdősültek. A Pannonhalmi-dombság az egyik legkisebb, ugyanakkor legősibb borkultúrával rendelkező borvidéke hazánkban. Az alig 650 hektár regisztrált szőlőterülettel rendelkező borvidékhez jelenleg 13 település tartozik. A gazdag borválasztékból a natúrparki közösség minden évben kiválasztja a Natúrpark Borát, amelyet minden saját szervezésű rendezvényen megköstölhetnek az érdeklődők. A szinte minden településen megtalálható pincesorok napjainkban közösségi térként, rendezvényhelyszínként is szolgálnak, a gazdák szívesen invitálják be az érdeklődőket pincéikbe.

Tudtad, hogy...

Fenyőfő mellett él hazánk, s egyben a Kárpát-medence központi részének egyetlen talajtani okokból fennmaradt, őshonos erdefenyő-állománya? E különleges élőhelyre Kitaibel Pál 1799-ben hívta fel a figyelmet. 1954-ben kapott országos szintű természetvédelmi oltalmat.

a Ravazd területén található Béla-kútról szóló legkorábbi adat Anonymus 1200-as évek elején lejegyzett krónikájában jelenik meg? A hagyomány szerint a tatárok elől menekülő IV. Béla király kíséretével itt állt meg pihenni, ekkor ivott a gyógyító hatással is rendelkező kút vizéből. A történelmet, szakralitást és hagyományt egyesítő forrásvizet napjainkban Vis Vitalis néven palackozzák.

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Pannonhalmi Bencés Főapátság: kilátó és lombkorona tanösvény, arborétum és gyógynövénykert, Apátsági Pincészet, Viator étterem, Omnibus és Apátsági Galéria

Fenyőfői ősfenyves (Bakonyszentlászló és Fenyőfő)

Nyúli Szurdik – Európa egyik legnagyobb homokkőbe mélyülő szurdokvölgye

Forrásokat, kilátópontokat felfűző, jól jelzett gyalogos és kerékpáros túraútvonalak, zarándokutak (Szent Jakab-út, Szent Márton-út és Mária-út) és zarándokszállások (Pannonhalma, Lázi és Táp)

Erdei iskolák: Ravazd (üzemeltető: Kisalföldi Erdőgazdasági Zrt. Ravazdi Erdészete), Bakonyszentlászló – Vinye (Ősfenyves Bt.), Nyalka – Kisnyalka major (Vadvirág Alapítvány)

Tanösvények: Vár-kő tanösvény (Győrújbarát), Eranthis Ösvény (Pannonhalma), Erdészettörténeti bemutató útvonal (Pannonhalma), Ravazd - Sokorópátka természetvédelmi bemutató útvonal

CSERHÁT NATÚRPARK

Honlap: www.cserhatnaturpark.hu

Mottó: „Éltető és élhető vidék”

Béri andezitoszlopok

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A Cserhát Natúrpark a történelmi Nógrád megye közepén található. Nagy palócunk, Mikszáth Kálmán éppen erre a dimbes-dombos tájra gondolt, amikor az én görbe országomnak nevezte szülőföldjét, amelynek legbájosabb részei közé tartozik a natúrpark területe. A földrajzi tájbeosztás szerint a Központi- és az Északi-Cserhát területén találjuk a mozgalmas, üledékes kőzetekkel fedett dombvidéki tájat, melyből vulkáni képződmények emelkednek ki, éppen csak elérve a középhegységi magassághatárt.

A natúrpark területén a természetközeli tájhasználati formák uralkodnak. Számottevő rét- és legelőgazdálkodás folyik, de a hagyományos szőlő- és gyümölcsstermesztés maradványait is megtalálhatjuk. A térség aprófalvai beleilleszkednek természeti környezetükbe, a táj szerves részei.

A terület élővilágában meghatározóak a kontinentális és mediterrán életföldrajzi hatások. Számos értékes életközösség, bennük ritka és nagy tudományos jelentőségű fajok sokasága őrződött meg ezen a tájon. A natúrpark területén két tájvédelmi körzet (a Hollókői és a Kelet-cserhádi), hat Natura 2000 terület, illetve több helyi jelentőségű védett természeti érték található. Utóbbiak között vannak Nógrád megye legrégebben (1943-ban) védetté nyilvánított értékei, a keselyréti kocsányos tölgyek Bujákon, az Egidius- és az Arethusa-forrás.

A települések (különösen az aprófalvak) fontos tulajdonsága, hogy beleilleszkednek természeti környezetükbe, a táj szerves részei.

A Palócföld talán legkarakteresebb része ez a térség, ahol a fogyatkozó lakosság a hagyományokhoz, a szokásokhoz, a szellemi gyökerekhez ma is erősen ragaszkodik. A tradíciók tisztelete elsősorban az elzártságban keresendő. A vidéket még a vasút is elkerülte, ipar is csak nyomokban tűnt fel az elmúlt másfél évszázadban. Mára megmaradt zárványnak, sok kulturális értéket őriz a régi világból, ami máshol már véglegesen elveszett. A palóc gyökerek, a közös történelmi múlt és a hasonló társadalmi, gazdasági körülmények viszonylag egyveretű térséggé formálták.

A térség gazdag múltjából adódóan várakkal (Hollókő, Buják és Szanda), templomokkal, kastélyokkal és kúriákkal (pl. Cserhátsurány, Nagylóc), irodalmi emlékekkel csalogatja az érdeklődőket. A völgyekben megbúvó apró falvak a palóc népi építészet és egyházi emlékek gyöngyszemeit őrzik, lakóinak településenként eltérő viselete a legszebb magyar népviseletek sorába tartozik. A legszebb és legteljesebb palóc építészeti együttes a hollókői Ófalu, amit az UNESCO 1987-ben a Világörökség részének nyilvánított. Rimóc a népviselet mellett híres néptáncáról és népdalairól.

Jellegzetes a vidék tájkonyhája, a tárgyalkotó népművészet forma- és színvilága. Feledhetetlen élmény részt venni egy-egy hagyományőrző rendezvényen vagy egyházi ünnepen.

Tudtad, hogy...

Hollókő az első falu, amely az UNESCO világörökségi listájára került?

valószínűleg a Cserhát Natúrpark falvainak egyikében él a legfiatalabb magyarországi asszony, aki a mai napig népviseletben jár?

a Cserhát Natúrparkban található a Kárpát-medencében bennszülött pannon gyík egyik legnagyobb populációja?

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Népi építészeti elemekben bővelkedő falvak: hollókői Ófalu, terényi Szőlősor

Várak, vármok: Hollókő, Szanda, Buják és Pusztavár

Kastélyok, kúriák: Cserhátsurány, Nógrádsipek, Magyarnándor

Templomok, egyházi emlékek: cserhátsurányi és nagylóci templom, herencsényi török templom, bujái kálvária, szandai Máriácska káponka

Népviseletek: bujái, rimóci, hollókői, cserháthalápi, terényi

Tájházak, helytörténeti gyűjtemények szinte minden településen

Egyedi tematikájú kiállítások: rimóci Palóc főkötő kiállítás, terényi Hunnia csipkemúzeum és Orsósmagnó-gyűjtemény, Hollókő tematikus kiállításai (Babamúzeum, Postamúzeum, Kézműves nyomda, viseleti és szöttek kiállítások, Kovácsműhely), bujái Glatz képtár

Természeti ritkaságok: Keselyréti 400 éves kocsányos öreg tölgyek, Zsunyi-patak völgye a Hármassforrással, béri hajlott andezitoszlopok, szandai Várhegy vulkanikus kőzeteket feltáró bányahelyei

A látnivalókat felfűző, jól jelzett gyalogos túraútvonalak, zarándokutak (Mária út), a településeket és látnivalókat összekötő, több mint 200 km hosszú zöldút-hálózat, kilátók (Sasbérc, Tepke)

SZATMÁR–BEREGI NATÚRPARK

Honlap: www.szatmarbereg.hu

Mottó: „Természetesen Szatmár–Bereg”

Tiszavirágzás

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrpark hazánk legkeletibb csücskében, az Észak-Alföld északi részén jött létre. Természetföldrajzi megközelítésben a Beregi-sík, valamint a Szatmári-sík hazai területeit fedi le.

A tájat alapvetően a Tisza, a Szamos, a Kraszna és a Túr alakította ki. A térséget még a XVIII. században is szinte összefüggő mocsaras erdőségek borították. Nagy folyók és kis patakocskák vizei járták be a tájat, mocsarak, lápok, holtágak tagolták a végeláthatatlan, évszázados fák alkotta rengeteget. A lakosság létszámának folyamatos növekedése, a Tisza szabályozása, a gazdálkodás átalakulása századokon keresztül növelte az irtásokon kialakult gyepek és szántók arányát. Azonban még ma is az Alföld egyik erdőkben gazdag térsége.

Az extenzív gazdálkodás itt megőrizte a hagyományos, mozaikos tájszerkezetet. Megmaradtak az évszázados fás legelők, a kiterjedt kaszálók, a vizes és mocsaras élőhelyek. Az erdőket meghatározóan őshonos fafajok jellemzik. A térségben még mindig jelentős az állattartás és a gyümölcsstermesztés.

A kisebb-nagyobb erdőségek, az évszázados fákkal tagolt legelők páratlan szépségük mellett ritka, veszélyeztetett növényeknek és állatoknak az élőhelyei.

Tudtad, hogy...

a tiszavirágzás a Szatmár-Beregben a leglátványosabb?

a szilvalekvárt itt cukor hozzáadása nélkül, 24 órán át kézzel kavargatva főzik?

Az értékek megőrzése érdekében 1982-ben hozták létre a Szatmár–Beregi Tájvédelmi Körzetet.

2004-ben kijelölték a térség NATURA 2000-es területeit, mely a natúrpark több mint felét érinti. 2003-ban a Felső-Tisza-vidék teljes hullámterere bekerült a Nemzetközi jelentőségű vadzajok jegyzékébe, így Ramsari területté vált. Magyarország ezekkel vállalt nemzetközi kötelezettséget arra, hogy a térség ökológiai jellege ne változzon.

A szatmár–bereg-i táj évszázadok óta az ember és a természet küzdelmének vagy még inkább egymás mellett élésének nyomait viseli. Amióta kialakultak az első falvak, és ahogy változott ezek népessége, a táj folyamatosan átalakult. Évszázadokon keresztül itt nem a (szántó) föld, hanem az ártéri haszonvételek (halászat, fakitermelés, gyümölcstermesztés) jelentették a gazdálkodás alapját.

Szatmár–Bereg első települései már a 12. században kialakultak. Mátyás királysága idején pedig már minden mai falu létezett. A lakosság változó igényeinek kiszolgálására a lakott területek környékén a hatásabb részekben szántók, máshol legelők váltották fel az összefüggő erdőket. A török hódoltság után újra magukra találtak a falvak. Növekedett a lakosság létszáma, és egyre nagyobb területet szántottak, legeltettek. A térség végső átalakulását a nagy folyók szabályozása hozta a 19. században. Mindezzel párhuzamosan az erdők teljesen feldarabolódtak, kiterjedésük lecsökkent, hiszen folyamatosan alacsonyabb szintre szolgáltattak az egész Alföld fejlődéséhez.

A térség kultúrtörténeti szempontból is számtalan felbecsülhetetlen kincset őriz. Hazánk műemlékekben egyik leggazdagabb vidéke. Köztük 6 Árpád-kori (1301-ig) templomot is megtekinthet a látogató. Emellett jó néhány, kizárólag a térségre jellemző szokással és hagyománnyal találkozhatunk, finomságot kóstolhatunk meg.

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

A szatmári és a beregi templomok és fa harangtoronyok

A Szatmár–Beregi Natúrpark kisari Látogatóközpontja

A tiszavirágzás (június vége)

Vízitúrázás a Tiszán, a Túron esetleg a Szamoson

Kerékpározás hazánk leghosszabb kerékpárút-hálózatán

Ízek és illatok, finomságok és italok a vendégszeretet jegyében

HÉT PATAK GYÖNGYE NATÚRPARK

Honlap: www.hetpataknaturpark.hu

Alsómocsolád

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrpark a Mecsek északi lábánál, Hegyhát és a Völgység kistájak területén található. A lösszel fedett dombsági táj átlagos tengerszint feletti magassága 150 és 350 méter között változik. A felszín változatos, völgyekkel sűrűn tagolt. A völgyek helyenként szépen feltárják a 10-40 méter vastagságú lösztakarót. A patakok a Mecsek északi oldaláról lefolyó vizeket vezetik le a Kaposba. A patakok vizének felduzzasztásával helyenként mesterséges eredetű halastavakat hoztak létre.

A natúrparki térség természetes növényzetének legfontosabb jellegzetessége az illír és pannon flóra közötti átmenetiség, a balkáni jellegű flóraellemek, így például az illatos hunyor, a szúrós és a lónyelvű csodabogyó előfordulása.

A natúrparki térség aprófalvai bővelkednek népi építészeti emlékekben, és több elemükben máig őrzik hagyományos településszerkezetüket. Ennek oka a térség elzárt jellege, ami hozzájárult a hagyományos életmód fennmaradásához. A natúrpark települései közül több ma is zsákfalú (Alsómocsolád, Ág, Köblény), vagy csak kis forgalmú mellékúton érhető el.

Tudtad, hogy...

a Föld forgásának és a Coriolis-erő hatásának szemléltetésére szolgáló kísérleti eszköz, a Foucault-inga az alsómocsoládi Interaktív Tárházban is megtekinthető?

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

A falvak népi és szakrális építészeti emlékei: tornácos lakóházak, téglapajták, löszfalba vájt pincék, kútházak, templomok, út menti fészületek

Alsómocsoládi ökoturisztikai központ: Planetárium, repülőgép-szimulátor, kapcsolódó tanösvény-hálózat és ökoturisztikai jellegű programok széles választéka; Kölyök Fészek Erdei Iskola (Alsómocsolád; www.erdeiiskolaalsomocsolad.net)

Helytörténeti jellegű bemutatóhelyek és programok Kárászon: Fazekasműhely, Borbélymúzeum, Istálló-múzeum, Pajtaszínház, gombász-szakkörök

Lámató – szabadidőpark Szalatnokon: állatsimogató, szakvezetéses túrák szervezése, helyi termékek kóstolója (www.lamato.hu)

GERECSE NATÚRPARK

Honlap: www.gerecsenaturpark.eu

Mottó: „Ahol a források vize és a zarándokutak csendje
a sasbércek világával találkozik...”

Bajót-Pélföldszentkereszt, háttérben a Gerecse Natúrpark jelképes hegye, a bajóti Öreg-kő

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrpark központi része, a Gerecse viszonylag alacsony mészkő- és dolomithegység, legmagasabb pontja a 633 méter magas Gerecse. A Bükk és Bakony után barlangokban a leggazdagabb hegységünk, a barlangászok napjainkig mintegy 455-öt tártak fel.

A natúrpark nyugati szegélye kiterjed az Által-ér völgyére, illetve a Kisalföld keleti, szelíden hullámzó löszvölgyekkel tagolt vidékére is. Északon pedig a szintén a Kisalföldhöz tartozó Duna mintegy 50 km hosszú völgyét foglalja magába.

A nagyközönségtől egykor elzárt „kormányzati vadászterület” nagykiterjedésű, zavartalan erdőségei megannyi természeti értéket rejtnek. A hegység középső és nyugati fele 1977 óta a Gerecsei Tájvédelmi Körzet részét képezi, de az Európai Unió ökológiai hálózatába, a Natura 2000 madárvédelmi, illetve természetmegőrzési területek sorába csaknem a teljes hegység és peremvidéke beletartozik. A Gerecse zavartalan hegyvidékén, a dunai szigetvilág ártéri erdeiben, mocsárrétjein vagy a hazánk legjelentősebb karsztforrás-csoportjának számító tatai források környezetében számos növény- és állatritkaság maradt fenn napjainkig. A tatai tavak térségében több tízezres vonuló madár csapatokban is gyönyörködhetünk. Négy település határában nemzetközi egyezmény hatálya alá tartozó (Ramsari) terület is húzódik. Számos településen alakítottak ki helyi vagy országos jelentőségű természetvédelmi területet. Vértesszőlősön található Európa egyik legősibb (mintegy 350 ezer éves) emberi lelete. A térség barlangjaiban feltárt számos őskori lelet azt bizonyítja, hogy az ember számára mindig is kedvelt volt e vidék.

A ma is látható emberkéz alkotta építmények legrégebb emlékei a római korból származnak, a Duna menti egykori Limes katonai létesítményei a Világörökség listájára kíváncsoznak. Dunaalmás és Szomód határában több kilométer hosszúságban kanyarog hazánk egyik leghosszabban megmaradt római kori kőhordó útja, mely számos bolthajtásos vízáteresszel tanúskodik a közel kétezer éves útépitési technika fejlettségéről. Sok évszázad múltját őrzi a Tatai Vár, a tatai Esterházy-kastély vagy Bajnán a Sándor-Metternich kastély, de legrégebbi templomaink is szép kultúráról és viharos évszázadokról regélnek.

A natúrparkot nyugatról és északról csaknem egymásba épülő települések szegélyezik, itt helyezkednek el a natúrpark városai: a közel 70 ezres Tatabánya, a majd 25 ezres Tata, a Duna mentén Lábatlan, Nyergesújfalu és Tát. Köztük, de főleg a Gerecse völgyeiben és magaslatain kisebb-nagyobb falvak találhatók, melyekben váltakozva magyar-német-szlovák ajkú közösségek élnek. A történelem viharai nyomán alakult ki ez a változatos nemzetiségi kultúrájú nép, leginkább az 1700-as évek betelepítései nyomán. A többnemzetiségű kultúra gazdag hagyományokat őrizz, valódi élmény részt venni egy-egy sváb vagy szlovák ünnepségen, de a magyar népzene és néptáncnak is kiváló hagyományörző közösségei működnek, főleg Tatán.

A natúrpark turisztikai kapuja, szervezőközpontja Tata, ahol egymást érik a különböző fesztiválok, találkozók és számos kiváló szálloda, étterem fogadja az idelátogatókat. A többi város elsősorban ipari-termelési központként ismert, de a natúrpark adta lehetőségeket is igyekeznek kihasználni, hogy megmutathassák ennél jóval sokrétűbb és turistacsalogató mivoltukat.

Tudtad, hogy...

több Duna menti település határában (Nyergesújfalu, Tokod, Dunaalmás) az egykori római Limes több őrtornya, castruma és kőhordó útja látható, melyek a teljes hazai Duna-szakasz menti hasonló létesítményekkel együtt az UNESCO világörökségi listájára kerülhetnek?

a Gerecse Natúrpark logójában szereplő hegy a bajóti Öreg-kő vonulatát mintázza? Ez a megye legrégebbi (1941 óta védett) természetvédelmi területe.

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Tata hangulatos kisvárosa és bemutatóhelyei: az Öreg-tó és környéke, Vármúzeum, Esterházy-kastély, Kálvária-domb ELTE Tatai Geológus Kert, Angolpark, Új Kajaház Ökoturisztikai Központ

Egyedi jellegű bemutatóhelyek: Vértesszőlősi Előember Telep, Neszmélyi hajóskanzen, Tatabányai Múzeum és ipari skanzen, Bajnai Sándor–Metternich kastély és parkja, Kocsimúzeum (Kocs)

Arborétumok: Tata–Agostyán, Neszmély, Lábatlan, Naszály

Agostyáni ökofalu és erdei iskola (Természetes Életmód Alapítvány)

Forrásokat, sziklaképződményeket, kilátópontokat felfűző, jól jelzett gyalogos, kerékpáros és lovas túraútvonalak, zárandokutak (Szent Jakab-út, Gyöngyök útja és Mária-út, Sacra Velo nemzetközi kerékpáros túraútvonal) és zárandokszállások (Bajót, Agostyán)

Látogatóközpontok: Gerecse Natúrpark Látogatóközpontja (Bajót–Péliföldszentkereszt), Gerecse Kapuja Látogatóközpont (Tatabánya), Dunamenti Ökoturisztikai Látogatóközpont (Lábatlan)

Tanösvények: Fényes tanösvény, Réti-tó tanösvény, Forrás tanösvény és Kálvária-dombi geológiai tanösvény (Tata), Hosszú-völgy tanösvény (Kocs), Malom-völgy tanösvény (Tardos), Által-ér völgyi tanösvény (Tata–Vértesszőlős–Tatabánya), Kő-hegyi tanösvény (Tatabánya), Szent-kút tanösvény (Bajót), Lombkorona tanösvény (Süttő–Tardos), Dunaalmási kőpíte túrakörök (Dunaalmás–Szomód)

KOPPÁNYVÖLGY NATÚRPARK

Honlap: www.koppanyvolgy.com

Jellegzetes épület a Koppányvölgy Natúrparkban

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A Koppányvölgy Natúrpark települése közül kilenc Somogy megyében, a Tabi kistérség déli részén található, míg egy település, Koppányszántó, Tolna megye, Tamási kistérségének nyugati szélén. A községek a Koppány-patak mentén szoros kapcsolatokon alapuló közösséget alkotnak.

A Koppány folyót északról a Kis-Koppányig tartó, délről pedig a Koppány Kapos közötti, 200-300 m átlagmagasságú dombhát határolja. Az északi kitettséggű lejtők meredek, 100 m magas, instabil peremekkel szakadnak le, a dél felé nézők viszont hosszan elnyúlt, lankás domboldalakkal érkeznek le a völgy talpához. Az északra tekintő oldalak rövidek, többnyire csuszamlás-halmazoktól formált tereplépcsőkkel, köztes, rövid, mély völgyekkel tagoltak. Az itt előforduló peremek nagy része erdővel fedett, csak a völgytalpnál található peremi, teraszszerű sávok hasznosíthatóak. Sokkal kedvezőbb feltételekkel rendelkezik az északi dombhát délies lejtője, amely nem teljes mértékben tagolatlan.

Jellegzetes külső-somogyi felszíni kisforma a löszmélyút. Ezeknek a térségben horhónak nevezett felszínformáknak az egy része a középkor óta használatos dűlőutat jelez (pl. Törökkoppánynál a Szőlőhegyi kápolna melletti horhó és a Vaskapu). Szintén antropogén eredetű felszínformák a Pogánydomb és a Kócos hegy sánc-árok rendszerei, amelyek ősi földvárak.

A környék legnagyobb folyóvize a Koppány patak. Karádtól nyugatra ered, a Kaposon keresztül jut a Sióba.

Medre – különösen Koppányszántótól – mélyített, szabályozott, árvízi töltéssel is ellátott trapézmeder. Széles árterén nagyobb halastavak – például a Kisbárapáti-halastó, a Gerézdi-tavak és a törökkoppányi Cseszmei-halastó – a Koppány mellékágainak elrekesztésével létesültek.

A Koppány-patak völgyének természetes vegetációját egykoron sásos-égeres-mocsárredők alkothatták, a patakokat közvetlenül pedig égerligetek és keményfás-ligeterdők szegélyezhették. A völgytalpon folyó évszázados gazdálkodási tevékenység eredményeként a természetes vegetáció rég eltűnt a tájból. A szántóterületek térnyerése markáns változást okozott a táj karakterében. A patak mentén fellelhető, fák alkotta foltokat, a kiterjedtebben megmaradt füzes csoportok, az erdőmaradványok és a telepített füzesek adják. Elvértve található kisebb füzes foltokat, vagy fűzfacsoportokkal tarkított magassásosokat. Cserjés területek az árterek üde és kiszáradó részein is fellelhetőek. A heterogén cserjések képét idősebb hagyásfák is színezhetik.

A natúrpark emblemikus állatfaja a folyami rák. A célzott kutatások a Koppány Bonnya és Törökkoppány közötti szakaszán és a Zicsi-patakon sok éven keresztül igazolták e hazánkban őshonos, védett faj jelenlétét. A szintén védett nagy szarvasbogár és kis szarvasbogár szerencsére még gyakorinak mondható a Törökkoppány környéki tölgyerdőkben. Sokkal ritkább az orrszarvú bogár.

Meleg nyári napokon, az augusztusi hőségben a Kápolna-hegyen vagy a cseres-tölgyesek tisztásain gyakran éles ciripeléséről ismerhetjük fel a védett óriás-énekeskabócák hímjét. Sokfelé megtalálható védett lepkefajaink az atalanta-lepke és a nappali pávaszem. A natúrparki térségben előkerült védett halfajok a sújtásos küsz, a fenékjáró küllő, a szivárványos ökle és a vágó csík. A hazánkban előforduló 15 kétéltű fajból eddig tízet találtak meg Törökkoppány környékén. Főként kisebb tavak, vízkiöntések a pettyes gőtéek élőhelyei, de megfigyelték a Koppány-patak parti zónájában is. A vöröshasú unkákat jelenlétét leginkább halk „unkogásuk” árulja el.

Vízimadarak leginkább a halastavak környékén figyelhetők meg. A Remetei- és a Bedegi-halastó nádasainak állandó fészkelője a szárcsa és a kisvöcsök. A fokozottan védett cigányréce már jóval ritkább. A fütyülő récét és a böjti récét a Gerézdpusztta melletti Dávid-berekben figyelték meg. A szürke gém gyakran, vonulás idején a nagykovács is rendszeresen megjelenik. A Cseszmei- és a Remetei-halastavaknál rendszeresen láthatók bakcsók.

A gazdag természeti és kulturális örökségen túlmenően a natúrparki térség turisztikai potenciálja elsősorban a Balaton közelségéből adódik. E lehetőség kihasználása az egyik kitörési lehetősége ennek a megyei és kistérségi határokon átívelő, térségfejlesztési szempontból „belső periferiát” képező s így különösen elmaradott térségnek.

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Somogy Kertje Üdülőfaló (Bonnya): bemutató háztáji gazdaság, lovarda, kalandpálya, tenispálya, egyéb szabadterei sportpályák, íjászat, szauna, kerékpárbérlési lehetőség, szálláslehetőség

Lovasturisztikai szolgáltatások: Fiad, Kára

Több mint 100 kilométer jelzett gyalogos túraútvonal a térségben, felfűzve a natúrpark valamennyi települését, kiemelt természeti és épített örökségi elemeit, legjobb kilátást nyújtó pontjait

Tudtad, hogy...

a natúrpark logójában szereplő folyami rák kizárólag a tiszta vizű patakokban, folyókban él meg? Ezért ezt a hazánkban őshonos, védett állatot a vízszennyezés kimutatására alkalmas indikátor fajnak tartják a szakemberek.

KÖRÖSÖK VÖLGYE NATÚRPARK

Honlap: www.korosoknaturpark.hu

Steigervald tanya (Gyula) – Tanyák a Körösök Körül hálózat tagja

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

Románia és Magyarország közös K-Ny-i tengelyén, az Erdélyi-szigethegységtől a Tisza folyó vonaláig, mintegy 200 km hosszan nyújtózik a Kárpát-medencének e vízfolyásoktól gazdagon ereszett vidéke: a Körösök völgye. A szigethegység vízválasztóiról nyugatra lefutó patakok és az azokból egyesülő folyók – köztük e táj névadói is – hegyvidéki és síkvidéki vízgyűjtő területeik összességével egységesen foglalják magukba e tekintélyes nagyságú földrajzi egység tájszerkezeti elemeit. Ezek a hegyvidéki és dombsági területeken kívül a Bihari Mezőség, a Kis- és Nagy-Sárrét, a Körös-szög, érintőlegesen pedig a Körös-Maros köze a Tiszazuggal. Magyarország megyéi közül négyet – Békés, Csongrád, Hajdú-Bihar, Jász-Nagykun-Szolnok –, míg Romániában két megyét – Arad és Bihar – érintenek útjukon a Körösök völgyének vízfolyásai. A hegyekből legyezőszerűen összefutó vizek miatt ez egy igen kiterjedt, sokszínű földrajzi egység, melynek történelmét, kultúráját, hagyományait mindenhol átszövik és összekötik e vízből született táj erei, a folyók.

A Körösök Völgye Natúrpark területének gerincét a Körös folyók alkotják. A mintegy 208 ezer hektáros térség a Fekete-, Fehér-, Kettős- és Hármaskörösök által „felfűzött” 14 település határában, a Berettyó-Körös vidék és a Körös-Maros köze középtájak találkozásánál, hazánk tiszántúli részén található.

Természetföldrajzi szempontból süllyedékterület, sekély medence, környezeténél 1-10 méterrel alacsonyabban fekvő tökéletes síkság. A természeti táj a határ túlsó oldalán is folytatódik, ahol fokozatosan olvad bele az Erdélyi-peremhegyvidékhez tartozó dombsági területbe.

A terület mintegy háromnegyede Békés megyében található, amihez kisebb szomszédos Jász–Nagykun–Szolnok megyei területek (Kunszentmárton, Öcsöd és Mezőtúr) csatlakoznak. A térséget jellegzetes tanyarendszerrel övezett, nagyhatárú mezővárosok (pl. Gyula, Békés) alkotják.

A térség gazdag hagyományai a népesség etnikai és felekezeti összetételéből erednek. A középkorban a viszonylag ritkán lakott térség népessége magyar volt, legfeljebb a magyarsághoz közelálló keleti népelemet (jászok és kunok) találunk az elődök között. A török uralom alatt a kunok és jászok is jelentős népességszámbeli veszteségeket szenvedtek, mégis néhány település (Kunszentmárton, Túrkeve) újjátelepítésében meghatározó szerepet játszottak. A 16. század közepétől a kálvini reformáció egyik meghatározó kárpát-medencei térségévé a Tiszántúl vált. Így e vidéken is neves református oktatási központok (Békés, Mezőtúr) szerveződtek. Az észak-békési és dél-bihari kisvárosok, falvak elmaradhatatlan településképi elemei a másfél-két évszázados vagy még ennél is régebbi, többnyire fehérre meszelt, puritán megjelenésű református templomok. A római katolikus egyház 18. századi újjászerveződés során néhány népesebb településen (Kunszentmárton, Gyula, Elek, Endrőd) sikeresen meggyökeresedett, hívei között magyar, német és szlovák ajkúak egyaránt megtalálhatók. A barokk, a klasszicista és a romantikus stílusjegyeket magukon hordozó katolikus templomok (Gyula, Kunszentmárton, Elek, Szentes) is a térség jellemző építészeti emlékeit képezik. Az evangélikusság a 18. századi újratelepítés eredményeként jelent meg a térségben (Békéscsaba, Mezőberény, Szarvas). Többségük ideköltözésekor szlovák (tót) ajkú volt, de kisebb számban németek és magyarok is képviselték magukat közöttük. Templomaik, egyházi épületeik is egy-egy település szerves építészeti emlékét alkotják. A 18. századtól élnek itt ortodox románok (Gyula, Kétegyháza, Méhkerék). Békéscsaba a hazai szlovák, Gyula pedig a román kisebbség kulturális központja. A nemzetiségi (szlovák, román és német) és a jász-kun hagyományok megtartását segítik a települési múzeumok és helytörténeti gyűjtemények.

Tudtad, hogy...

a Körösök Völgye Natúrpark a legnagyobb területű és a legnagyobb népességszámú natúrpark Magyarországon?

a Körösök Völgye Natúrpark területén jött létre országosan elsőként az alföldi tanyavilágot bemutató tanösvény (Tanyasi tanösvény)?

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Természet- és tájismereti bemutatóhelyek: Anna ligeti tanösvény (Szarvas); Csabai Körtúra interaktív tanösvény (Békéscsaba); Erzsébet ligeti tanösvény és kilátó (Gyomaendrőd); Halásztelki tanösvény (Szarvas), Lischka Lipót tanösvény (Békéscsaba); Bárka Látogatóközpont (Gyomaendrőd), Gyulai Almásy-kastély Látogatóközpont (Gyula), Körösvölgyi Látogatóközpont és Állatpark (Szarvas), Körösök Völgye Látogatóközpont (Békéscsaba), Tanyak a Körösök Körül hálózat (Szarvas – Gyula), Körös Látogatóközpont (Gyomaendrőd), Madarak Háza Látogatóközpont (Mezőberény)

Aktív turisztikai lehetőségek: Vízi túrázás a Körösökön és holtágaikon, valamint az Élővíz-csatornán (Gyula – Békéscsaba – Békés), a Körösök mentén kishajó kikötők, szabad strandok és pihenőhelyek, kerékpáros túrák, Horgászat a Körösökhöz kötődő vízfelületeken

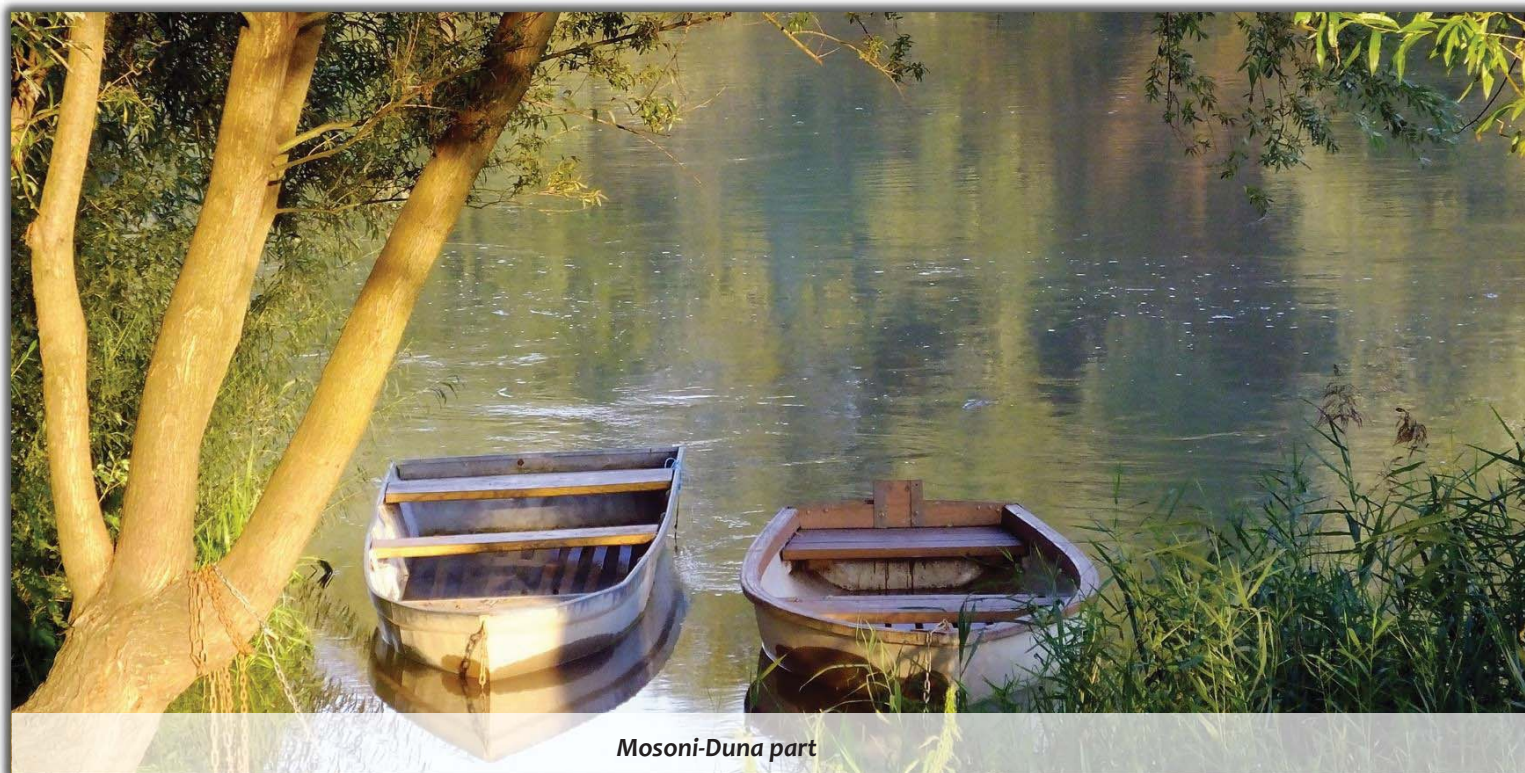
Termál- és gyógyfürdők: Gyula, Békéscsaba, Békés, Gyomaendrőd

Bővebb információ: Körös Völgyi Kisfüzetek (www.korosoknaturpark.hu/kvne-kiadvanyok)

SZIGETKÖZ NATÚRPARK

Honlap: www.new.szms.hu

Mosoni-Duna part

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrparki térség központi egysége a Duna (Öreg-Duna vagy Nagy-Duna) és a Mosoni-Duna által határolt Szigetköz. A mintegy 52,5 kilométer hosszú, átlagosan 6-8 kilométer széles szigetet kialakulása alapján méltán emlegetik úgy: „A Duna ajándéka”.

A Duna főmedrét a Szigetközben mellékágak szövevényes, fonatos jellegű rendszere kíséri - ez „Az ezer sziget országa”. A jelenlegi vízrendszerre jelentős hatást gyakoroltak a 19. század második felében kezdődött nagymértékű folyamszabályozási munkálatok. A folyó vízjárását 1995 májusa óta az éghajlati viszonyok helyett a magyar-szlovák kormányközi egyezmény szabályozza, amely rögzíti, hogy a dunacsúnyi gáton mennyi vizet engednek az Öreg- és a Mosoni-Dunába. A kavicsos anyagú hordalékkúpban tárolódó, jelentős mennyiségű felszín alatti víz hazánk második legnagyobb ivóvízbázisát képezi.

Tudtad, hogy...

a rántott, ecetes halat kizárólag a Szigetközben készítik?

a Szigetközben rendkívül nagy egyedszámban található meg az eurázsiai hód, mely egyszerre épít és rombol?

A Duna 1992 októberében történt elterelése lecsökkentette a felszín alatti vízrendszer természetes utánpótlódását, és megváltoztatta az áramlási viszonyokat. A Szigetköz jelentős részén bekövetkezett drasztikus talajvízszint-csökkenés kedvezőtlen hatásait az 1995-ben kialakított dunakiliti fenékküszöb mérsékelte. A kedvezőtlen változásokat elszenvedett, ma már nagyjából mesterségesen működtetett, a széles hullámtéren ugyanakkor a természetes vízjárás-viszonyok egyes elemeit még hordozó vízrendszer jelen állapotában is számos természeti és kulturális érték alapját biztosítja.

A viszonylag széles hullámtér természeti tényezőkön alapuló vízjárás-viszonyának köszönhető a szigetközi erdők viszonylagos „háborítatlansága”. A természetszerű erdei élőhelyeket legnagyobb részben alacsonyártéri bokorfüzesek és fűz-nyár ligeterdők képviselik, melyek főként a Duna hullámtérében fordulnak elő. Gyepszintjükben helyenként tömeges a védett nyári tőzike. A magas ártéri szintre egykor jellemző keményfás, tölgy-kőris-szil ligeterdők fennmaradt állományai ma a Mosoni-Duna mentén és Dunasziget térségében találhatók meg, aljnövényzetükben hóvirággal, a gyöngyvirággal és az erdei ibolyával. A felső-szigetközi keményfás ligeterdők ritka, védett orchideái a piros madársisak, a kislevelű nőszőfű és a madárfészek kosbor. A homokháton kis foltokban gyöngyvirágos-tölgyesek tenyésznek, melyek védett növényritkaságai a bíboros és a vitéz kosbor. A helyenként előforduló reliktum jellegű fűz- és égerlápok védett növényritkasága a kígyónyelvpáfrány. A szigetközi táj karakteréhez egykor szervesen hozzátartoztak a magányos fákkal, ligetes facsoportokkal tarkított rétek, legelők. Virággazdag maradványfoltjaik számos védett növényritkaság menedékei. A mocsárrétek értékes, védett növényei a réti iszalag, a kornistárnics és a szibériai nőszirm, valamint a csak helyenként előforduló keskenylevelű gyapjúsás, hússzínű ujjaskosbor és poloskaszagú kosbor. A natúrparki térség természetközeli állapotú fás és fátlan élőhelyei nemzeti és európai szintű természetvédelmi oltalom alatt állnak, elsődleges védelmi rendeltetéssel.

A Szigetköz állatvilága – a Duna elterelését követő drasztikus változások ellenére – a mai napig bővelkedik ritka, védett állatfajokban. A natúrparki térség halfaunájában megtalálható a hazai fajok mintegy 75%-a. A térség a magyar Duna szakasz legjelentősebb ívóhelye. A kétéltűeknek csaknem valamennyi hazai faja megfigyelhető itt. A Szigetközben eddig megfigyelt több mint 200 madárfaj a hazai madárfauna mintegy 57%-a. Számos ritka, védett madárfaja közül országos szinten is jelentős a fokozottan védett fekete gólya és rétisas állománya. A vizek környékén rendszeresen találkozhatunk az egykor ritkának számító vidrával és eurázsiai hóddal. A natúrparki térség állattani különlegessége a Kárpát-medencében endemikus alfajjal jelenlévő jégkori reliktum, fokozottan védett északi pocok előfordulása.

A gyakori árvízi elöntések miatt mindössze két településen (Dunaszeg és Halászi) maradtak fent olyan népi építészeti emlékek, amelyek országos szinten is védelemre érdemesek. A nagybirtokosi réteghez kötődő kastélyok, kúriák maradtak fenn Dunakilitin, Héderváron, Kimlén, Máriakálnokon, Öttevényben és Rajkán. Az építészeti örökséget színesítő régi vízügyi létesítmények közül az ásványrárói és a győrzámolyi szivattyútelep országos védelem alatt áll.

A nemzetiségi hagyományok terén különösen érdekes Kimle nemzetiségi sokszínűsége (horvátok, németek és magyarok) és hagyományvilága.

Az élő népi vallásosság szemléletes példái a megélt vallási népszokások: pl. Kimle – Aprószentek-napi korbácsolás, Betlehemes játék, Húsvéti kerepelés, Májusfa állítás és kitáncolás, mendikálás, terményáldás szokása; Kunsziget – Húsvéti Jézuskeresés.

A natúrparki térség Ausztria, Szlovákia és Magyarország hármashatárának közelében helyezkedik el. A natúrpark jövőbeni működése szempontjából meghatározó két szomszédos ország fővárosának – Pozsony (Bratislava) és Bécs (Wien) – földrajzi közelsége. A térség országos viszonylatban gazdaságilag fejlett, dinamikusan növekvő, köszönhetően Győr közelségének is.

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Mintegy 800 km hosszú, csillagtúra jelleggel is bejárható vízitúra-útvonal a Dunán és mellékágrendszerében, magas színvonalon működő szolgáltatókkal

A teljes térséget felfűző jelzett kerékpáros útvonal (EuroVelo 6)

Tereplovaglási lehetőségek széles választéka: Ásványráró, Dunasziget, Győrladamér, Halászi, Hédervár, Győrzámoly, Mecsér és Rajka

Lipóti termál- és élményfürdő (www.lipotfurdo.hu)

Zarándokutak: Szent Jakab zarándokút (Kimle, Hédervár, Máriakálnok, Rajka), Szent Márton-út (Kimle, Máriakálnok, Halászi, Rajka)

Tanösvények: Holt-Duna tanösvény (Dunaremete és Lipót), Morotva-tavi tanösvény (Dunaszeg), Természetvédelmi bemutató útvonal (Kisbodak, Dunaremete, Lipót, Ásványráró és Dunaszeg)

FELSŐ-BÁCSKA–HOMOKHÁT NATÚRPARK

Honlap: www.bacskainap.hu

Mottó: „Szabadka virágoskertjétől Arany Bácskáig”

Bivalyok tartják karban a bácsalmási Sós-tó környéki gyepeket

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrparki térség két természetföldrajzi középtáj (Duna–Tisza közti síkvidék és Bácskai-síkvidék), illetve kistáj (Dorozsma–Majsai-homokhát és Bácskai löszös síkság) területére terjed ki. Habár a terület Ny-i, bácskai, illetve K-i, homokháti része alföldi viszonylatban viszonylag élesen válik el egymástól, a határ menti elhelyezkedés és a szomszédos, délvidéki területekkel való hagyományos együttműködés táji szempontból egységet biztosít a natúrparki térség számára.

A natúrparki térség homokháti részén a felszínt homok, helyenként löszös homok borítja, amely kőzeteken kis relatív magasságú homokformák, maradékkerincek és lepelhomok-hátak alakultak ki. A homokhátak között ÉNy-DK-i irányban – az uralkodó széliránnyal párhuzamosan – hosszan elnyúló, vizenyős mélyedések – népi tájnéven: semlyékek (sömlyékek) – húzódnak. A natúrparki térség bácskai részén a felszínt jellemzően 1,5-2 méter vastagságban lösz, helyenként löszös homok borítja.

Tudtad, hogy...

Az egykor Szabadka Szabad Királyi Város igazgatása alá tartozó homokháti térséget virágzó gyümölcs és szőlőkultúrája alapján a XX. század elején „Szabadka virágoskertjének” nevezték? A környezeti feltételek változásával mára már a telepített erdők határozzák meg a táj arculatát.

A löszön képződött termékeny mezősségi talajoknak köszönhetően az „Arany Bácska”-ként is emlegetett térség a történelmi Magyarország éléstárának számított?

A lösz agyagosabb változatát téglaiipari felhasználásra több helyen bányászták. Az egykori katymári és madarasi téglavetőők feltárásai fontos tudományos információt hordoznak. A natúrpark bácskai része egykor bővelkedett kisebb kiterjedésű, természetes eredetű állóvizekben. A Kígyós-ér menti vizes élőhelyek láncolatának – az ún. „barák”-nak – az egyik utolsó természetközeli állapotú maradványa a bácsalmási Sós-tó. A 20. század utolsó évtizedeiben az erek felduzzasztásával, az egykori „barák” környezetének terepadottságaira is alapozva horgásztavakat hoztak létre.

A natúrpark homokháti részét egykoron bennszülött homoki és kisebb részben szikes, buckaközi lápréti növénytakarások jellemezték, amelyek az évszázados emberi tájtalakítás hatására csak kisebb foltokban maradtak fenn. Az eredeti növénytakaró maradvány jellegű élőhelyfoltjainak és az azokon előforduló védett ritkaságoknak a védelmére hozták létre a mozaikos jellegű *Körös-éri tájvédelmi körzetet*. A védett természeti terület egyik kiemelkedő értéke a kora tavasszal nyíló egyhajúvirág, amely növényfajnak Ásotthalom és Kelebia határában élnek a legnagyobb hazai állományai. A natúrparki térség bácskai részének egyik jelentős növénytan értéke a fokozottan védett gyapjas gyűszűvirág, amelynek a legnagyobb hazai állománya él Bácsalmás mellett. Számos védett növény- és állatfaj utolsó menedéke a madarasi Marhajárás löszpusztai gyepe, amely 2019-ben kapott jogi oltalmat természetvédelmi terület formájában. A térség védett természeti területei – a Dél-Bácska és a Déli-Homokhátság kiemelt jelentőségű természetmegőrzési területek keretében, közel 2000 ha kiterjedésben – részét alkotják a közösségi jelentőségű területek európai hálózatának is.

Különösen gazdag a felső-bácskai települések épített öröksége. Az itt megtelepedett nagybirtokosok és jó módú helyi gazdálkodók által a 19. század második és a 20. század első felében épített városi „paloták”, kúriák, polgárházak adják Bácsalmás, Katymár és Madaras sajátosan bájos kisvárosias karakterét. A natúrparki térség épített örökségének egyik országosan alig ismert gyöngyszeme a tompai Redl-kastély és tájképi stílusú kertje, valamint a neogót építészet remeke, a Szent Anna-templom, amely a helyi hagyomány szerint a budai Mátyás-templom kicsinyített mása.

A natúrparki térség különös színfoltját jelentik a bunyevác hagyományok. E délszláv eredetű népcsoport tagjai hagyományos népi kultúrájának fontos része a tánc, amely ősi elemeit megtartva él tovább az érintett településeken (Katymár, Bácsalmás, Csikéria és Tompa). A homokháti térség népi hagyományvilágában különleges helyet foglal el az itteni tanyavilág híres-hírhedt betyárja, Rózsa (helyi tájnyelven: Rúzsa) Sándor. A betyárkirály emlékét több „Ruzsafa” őrzi a környékbeli erdőkben.

A natúrpark örökségi helyszíneinek bejárására ideális és környezetbarát közlekedési eszköz a kerékpár. A natúrparki térségen Ny–K-i irányban halad keresztül a Vasfüggöny kerékpáros túraút (EuroVelo 13) és a hazai hálózat részét alkotó Dél-alföldi határmente kerékpárút.

A natúrparki térség szempontjából mind a mai napig meghatározó fontosságú település Szabadka (Subotica). A mintegy százezres lélekszámú város a Vajdaságban élő magyarság szellemi és kulturális központja, rendezvényekkel, programokkal. Látnivalói közül kiemelkednek a szecessziós építészet 19. század legvégén, 20. század elején épült remekei, amelyeket tematikus út fűz fel (www.intravel.hu/szecesszios-szabadka).

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Rózsa Sándor Élményház

A Skorutyák család kékfestő műhelye (www.kekfesto.hu)

Több mint 200 kilométer jelzett kerékpáros útvonal a térségben, s annak mentén három interaktív natúrparki bemutatóhely és kerékpáros pihenő (Bácsalmás, Tompa és Kelebia)

Tanösvények: Csodarét tanösvény (Ásotthalom), Sáskalaposi tanösvény (Tompai), Bácsalmási Sós-tó tanösvény és Nagy fakopáncs tanösvény (Bácsalmás)

KAPOS–HEGYHÁTI NATÚRPARK

Honlap: www.kaposhegyhatinap.hu

Mottó: „Kapos partján, hegyek hátán, völgyek mélyén – a Kapos-hegyháti Natúrpark”

Helyi oltalom alatt áll a Dombóvári tűzlepkés rétek természetvédelmi terület

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrpark Tolna és Baranya megyék határán található, Külső-Somogy, a Hegyhát és a Völgyesség kistájak egy részére terjed ki. A natúrparki térség tájféldrajzi egységét egyrészt a Külső-Somogy enyhén hullámos dombsági térszínének déli peremén futó Kapos folyó teremti meg, amely a natúrpark északi településsorát (Dombóvár, Döbrököz, Kurd, Csibrák és Dúzs) fűzi fel. A natúrpark központi egysége a Kapos és Hábi-patak között húzódó, erdő fedte hegyháti dombosor, amelyre az északi, valamint a déli településsor (Mágoics, Nagyhajmás, Mekényes, Lengyel és Mucsi) falvainak és városainak közigazgatási területei „futnak fel”. A hagyományos településközi kapcsolatok alapján Kalaznó, Kisevjeke és Závod csatlakozott még a natúrparkhoz. Természetvédelmi szempontból a natúrpark táji egységét erősíti, hogy a natúrpark központi „magjának” dombsora – Nagyhajmási-dombok és Lengyel–Hőgyészi erdők néven – a közösségi jelentőségű élőhelyeket magában foglaló Natura 2000 hálózat részét képezi.

A natúrparki térség nagyobb részét változó vastagságban (5-50 m) jégkori lösz és löszös üledékek borítják. A fedőüledékek alól kisebb foltokban agyagos üledékek bukkannak a felszínre, amelyek a késő-miocén korban, a Pannon-tóban rakódtak le. A kőzet földtani alapszelvényként nyilvántartott típusfeltárása Kurdnál található. A löszhátak felszínét löszmélyutak és löszszurdikok teszik változatossá. A mély eróziós löszvölgyek alján helyenként szurdokszerű völgyszakaszokat alkotva bukkannak a felszínre a pannon kori homokkő (pl. Kurd – Iván-árok és Csigás-völgy).

A natúrpark vízhálózatának jellegzetes elemei a Kaposba tartó patakok völgytalpain található, duzzasztásos eredetű halastavak (pl. dombóvári Kiskondai-halastavak, mágoicsi Béka-tó).

A mélyfúrásokkal feltárt hévízre Dombóvárnál fürdő települt (Gunaras).

A natúrparki térségben természetszerű erdők a magasabb részeken maradtak meg. Az itt tenyésző illír jellegű gyertyános-kocsánytalan tölgyeseknek sajátos karaktert biztosítanak az illír flóraelemek. A lombkoronaszint sajátos eleme az ezüsthárs, a cserjeszint jellemző növényfajai a helyenként tömegesen előforduló szúrós csodabogyó, a jóval ritkább lónyelvű csodabogyó és a jerikói lonc. A növénytanai értékeit megőrző erdőállományok ma a Natura 2000 hálózat részeként közösségi védelem alatt állnak. A Hegyhát idős, korhadó fákban bővelkedő erdeiben még gyakran találkozhatunk nagy hőscincérrel és nagy szarvasbogárral – mindkét faj a natúrparki térség Natura 2000-es területei kijelölésének is alapjául szolgált. A vizes élőhelyekben bővelkedő térségben kiemelkedő fontosságú a vöröshasú unka előfordulása, amely szintén Natura 2000-es jelölőfaj. A nagy kiterjedésű halastavak és a Kapos-völgy vizenyős rétjei a ritka, védett madárfajok – kiemelten a fokozottan védett rétisas és fekete gólya – táplálkozó területeként is fontosak.

A natúrparki épített örökség fontos részét alkotják az 1710-es évek végétől érkező német betelepülők által épített, sajátos stílust képviselő lakóházak és gazdasági épületek. Mucsiban és Závodon még ma is áll néhány, a betelepülés első időszakában épült „fachwerk” szerkezetű épület, amely közül az egyik – eredeti formájában rekonstruálva – bemutatóhelyként is működik. A 20. század első felében épült hosszú, oszlopos tornácú, utcai díszítésükben a polgári lakások jegyeit hordozó lakóépületek máig az utcakép meghatározói például Kalaznón, Mucsiban és Závodon. Hőgyészen a Mercy–Apponyi-kastély és a Lichtenstein-kastély, valamint a hozzájuk tartozó gazdasági épületek a település karakterének meghatározó elemei. Lengyel településen a 19. század első felében az Apponyi család alakította ki uradalmi központját, s építtette fel kastélyát és a hozzá tartozó gazdasági épületeket. Utóbbiak közül ma is a település ékessége az Apponyi-pincészet épületegyüttese. Az épített örökség szakrális jellegű elemei közül kiemelkedik két búcsújáró hely, a Csicsói kápolna és Szentkút (Hőgyész), valamint a Papdi kápolna (Mucsi). A térség különleges ékességei a németiséghez kötődő, 18. századi eredetű, kiemelkedő művészettörténeti értékű evangélikus templomok (Mekényes és Kalaznó).

Tudtad, hogy...

az ősi Pannon-tó üledékeinek kurdi feltárásából a tudomány számára elsőként leírt nagyméretű fiállócsiga faj, a *Viviparus kurdensis* a nemzetközi nevezéktanban a natúrparki település nevét viseli?

Európa egyik késő neolitikus kultúrája a régészeti nevezéktanban Lengyel település nevét őrzi? A Sanci-tetőn feltárt *Lengyeli kultúra* népeisége a Kr. e. 5. évezredben élt. A Kapos völgyét uraló magaslat több ezer éven keresztül, szinte minden korszakban lakott volt, ami országos, sőt nemzetközi szinten is kuriózum.

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Lengyel–Annafürdő Turisztikai és Természetismereti Központ: parkerdő jól jelzett túraútvonal-hálózattal, tanösvényekkel, vadasparkkal, kilátóval, erdei iskolával, szálláshelyekkel

Helytörténeti gyűjtemények, tájházak: Dombóvár, Döbrököz, Kalaznó, Lengyel, Mágocs, Mucsi, Nagyhajmás és Závod

Több mint 100 kilométer jelzett gyalogos túraútvonal, felfűzve a natúrpark valamennyi települését és bemutatóhelyét; Dombóvári Nordic Walking Park (www.kondavolgy.hu)

Tanösvények: Csodabogyó tanösvény (Döbrököz–Kurd), Jam tanösvény (Dombóvár), Sanci-tetői tanösvény (Mucsi)

ZSELICI EZÜSTHÁRS NATÚRPARK

Honlap: www.kaposmero.hu

Zselici táj

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrpark tájfeldrajzi szempontból két tájegység területén helyezkedik el: nagyobb része a névadó Zselichez, kisebb északi része pedig Dél-Külső-Somogyhoz tartozik. A natúrpark „magterületét” a nagyrészt természetszerű erdőkkel borított zselici dombvidék adja, ahol az erdősültség meghaladja az 50%-ot, ami országos szinten is kiemelkedő. A natúrpark területén lévő két kistájat a Kapos folyó völgye fűzi össze, ugyanis mindkét tájegység e folyó vízgyűjtő területéhez tartozik.

A natúrpark területén halmozottan fordulnak elő a természeti értékek. A természetvédelmi kutatások 46 védett növényfajt, 126 védett, 5 fokozottan védett gerinctelen és 162 védett, 20 fokozottan védett gerinces állatfajt mutattak ki. Ezek védelmére hozták létre 1976-ban a Zselici Tájvédelmi Körzetet. A natúrpark területén három kiemelt jelentőségű különleges természet-megőrzési terület (Dél-Zselic, Pati-erdő, Észak-zselici-erdőségek) található. E közösségi védelemben részesülő Natura 2000 területek biztosítják a natúrparkban előforduló védett növény- és állatfajok populációinak hosszú távú fennmaradását.

A terület a múltban jórészt elzárt volt, a lakosság száma már régóta csökkenő vagy stagnáló. Ennek is köszönhető, hogy az aprófalvakban megőrződtek a népi hagyományok, a kézműves mesterségek, és fennmaradt az extenzív jellegű tájhasználat. E hagyományokat, gazdálkodási formákat az itt élők aktívan megélik, többfelé újjáélesztik. Az Európa Nostra-díjas Szennai Skanzen ennek a mozgalomnak a zászlóshajója.

A történelmi hagyományok ápolása országos viszonylatban is jelentős számú turistát vonz a Kassai-völgybe, ahol Kassai Lajos által kidolgozott lovasíjász módszer bemutatást is felvállaló központja működik. Az aprófalvakban a hagyományos paraszti gazdálkodás építészeti emlékei még szép számmal láthatók. Sajnos az állagmegóvásuk nem minden esetben biztosított, de a növekvő zöld és falusi turizmus pozitív hatással van a népi építészeti emlékek megőrzésére.

A néphagyományok ápolása szinte mindennapos. A natúrpark területén lévő iskolákban a gyermekek szakköri foglalkozásokon sajátítják el a korábbi generációk szellemi örökségét, ismerkedhetnek meg tárgyi kultúrájukkal.

A natúrparki térség Somogy megye székhelye, Kaposvár és a környező agglomerációs települések lakossága számára kiemelt rekreációs helyszíneként funkcionál. A térségen halad keresztül a dél-dunántúli kéktúra útvonala. Az elmúlt években jelentős hosszban jelöltek ki kerékpáros túraútvonalakat a Zselic jó minőségű, szűk, kiserőművei erdei útjain, amelyeket a helybeliek és a turisták is egyaránt használnak.

Tudtad, hogy...

a Zselici Tájvédelmi Körzet 2009-ben Európában elsőként kapta meg a csillagoségbolt-park címet?

a térség nemzetközi összehasonlításban is alacsony fényszennyezettségi mutatókkal bír, vagyis ezen a területen nagyságrendekkel több csillag látható az égbolton, mint a lakott területeken.

a natúrpark területén, Kaposmérőben élő Kassai Lajos által kifejlesztett lovasíjász módszer 2013-ban bekerült a Hungarikumok Gyűjteményébe?

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Jól jelzett gyalogos és kerékpáros túraútvonal-hálózat: Rockenbauer Pál Dél-dunántúli kéktúra útvonal, „Négy Fa” zöldtúra-útvonal

Egyedülálló bemutatóhelyek, élményközpontok: patcai Katica Tanya (www.katicatanya.hu), Zselici Csillagpark (www.zselicicsillagpark.hu), Szennai Skanzen Szabadtéri Néprajzi Múzeum, Bószénfai Szarvasfarm (www.szarvasfarm.ke.hu), kaposmérői lovasíjász központ (Kassai-völgy) és bölényfarm

TÁPIÓ NATÚRPARK

Honlap: www.tapionaturpark.hu

Tápió
Natúrpark

A Felső-Tápió völgye Tápióság és Nagykáta között

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS TERMÉSZETI ÉRTÉKEK

A natúrpark a Gödöllői-dombság és az Alföld találkozásánál fekszik, ezért mind domborzatában, mind tájkarakter szempontjából meglehetősen sokszínű. Területén számos különböző élőhely fordul elő egymás közvetlen szomszédságában a löszdombok erdein, vadvirágos gyepein keresztül a vizenyős réteken át egészen a kopár szikésekig. Települései több szomszédos kistájat is magukba foglalnak, mely tovább gazdagítja az élőhelyek sokféleségét. Központi részét a *Tápió-vidék* mint földrajzi kistáj alkotja, nyugati része a Gödöllői- és Monor-Irsai-dombsággal határos, északról és keletről a *Hatvani-sík*, valamint a *Jászság* határolja, délről pedig a *Gerje-Perje-sík* szegélyezi. Névadó folyója a Tápió, melynek Alsó és Felső ága északnyugatról délkeletre fut, sok helyütt egymással szinte párhuzamosan. Legjelentősebb mellékfolyója a *Hajta-patak*, melynek oldalágai mentén egykor kiterjedt mocsárvilág nyújtózott Farmostól egészen Jászberényig, és ma is az egyik legjelentősebb védett természeti terület.

A natúrpark területén több mint 4500 hektár országosan védett terület helyezkedik el, 12 kisebb-nagyobb tömbben, a *Tápió-Hajta Vidéke Tájvédelmi Körzet* részeként, melyek a Duna-Ípoly Nemzeti Park Igazgatóság felügyelete alá tartoznak. De még közel ugyanennyi Natura 2000-es terület és több, az önkormányzatok által kijelölt helyi védettségű terület is található a térségben.

Tudtad, hogy...

a natúrpark területén nevelkedett minden idők legsikeresebb versenylova Kincsem, a verhetetlen csodakanca?

márciusban itt zajlik az ország egyik legnagyobb békamentő akciója, a farmosi békamentés?

Élővilágában a táji sokszínűség következtében mind a középhegységi, mind az alföldi flóraelemek is megtalálhatóak. Legnagyobb kiterjedésű egybefüggő védett területe Nagykáta és Farnos között húzódik, melyet vizenyős rétek, mocsarak, löszgyepek és szikes foltok mozaikja alkot. A nagykátai Nyíkréteken legel a nemzeti park impozáns megjelenésű szürke marha gulyája a hortobágyi pusztákat idéző, festői környezetben. Itt található a *fátyolos nőszirm* egyik legnagyobb hazai állománya, a több ezerre tehető *tavaszi hérics*, vagy az Alföldön ritka *nagy pacsirtafű* és *selymes peremisz* jelzik a vidék háborítatlanságát. Keletre a farmosi I-II-es tározó nagy kiterjedésű nádasai és szikesei egészen a faluig beérnek. A nádas még ma is gazdag madárvilágát már 15 éve folyamatosan kutatják a Famosi Madárvárta szakemberei és önkéntesei, akik minden év augusztusában szabadon látogatható gyűrűző táborot üzemeltetnek. De hasonlóan jó vízimadár élőhely a tápiószecsői halastavak környéke is, ahová az MME helyi önkéntesei minden évben madarász túrát szerveznek az októberi madármegfigyelő napok keretében. A síkvidéki területek mellett figyelemre méltóak a Gombai-patak völgyek vadvirágos löszoldalai, a dombok között kanyargó patakok artéri ligetei és láprétjei, valamint a Felső-Tápió *Tápióság* és *Tápióbicske* közötti szakasza, mely az egykori alföldi kisvízfolyások tájképi megjelenésének egyik utolsó képviselője. A Felső-Tápiótól északra húzódó homokbuckások számos védett fajnak – például *báránypirosító*, *homoki nőszirm* és *fekete kökörtő* – nyújtanak otthont, árvalányhajas gyeppei igazi kiskunsági hangulatot idéznek.

A natúrpark területén több, a 18-19. században épült nemesi kastély és kúria őrzi az egykori birtokosok emlékezetét. Legimpozánsabb megjelenésű a tóalmási *Andrássy-kastély*, melyet csodálatos angolpark vesz körül, idős faóriásokkal, tavakkal és sétányokkal tarkítva. Tápiószelén található az ország egyetlen, a berendezéseit teljesen épségben megőrző nemesi kúriája, a *Blaskovich Múzeum*, melyet egykori lakói már életükben múzeumként használtak. A Blaskovich fivérek szinte minden vagyonukat műgyűjteményük gazdagítására és a térség régészeti feltárására fordították. Így került elő számos szkíta és szarmata kori feltárás mellett a tápiószentmártoni Attila-domb ásatása kapcsán az *aranyszarvas*, melyet ma is a Magyar Nemzeti Múzeumban őriznek. Szintén a Blaskovich családhoz kötődik a térség legendás szülőtte, *Kincsem*, a verhetetlen csodakanca, mely a szentmártoni legelőkön nevelkedett, és világhírűvé tette a magyar lóversenyzést.

Sajnos, az egykori népi építészet örökségét alig találjuk meg a térségben, a nádfedeleles alföldi parasztházak emlékét már csak a falumúzeumok és egy-egy romos lakóház őrzi. Legtöbbet Tápióság *Öregfalu* részén találunk, melyből egy-kettőt fel is újítottak vendégháznak vagy egyéb célokra. A hagyományörzés területén több településen is ápolják az 1848-49-es szabadságharc emlékezetét. Tápióbicske és Nagykáta határában rendezik meg minden év április 4-én az ún. „*hídi csatát*”, mely a tavaszi hadjárat egyik győzedelmes ütközetének állít emléket. A tápióbicskei csata a leglátványosabb hadi játékká nőtte ki magát az elmúlt 30 évben, melyre több ezer látogató és hagyományörző érkezik az ország minden részéről.

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TURISZTIKAI CÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Tápiószele: Blaskovich Múzeum és Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központ

Farnos: tanösvények (Sóvirág, Kékbegy), Vízparti Élet Háza Természetvédelmi Oktatóközpont és Madárvárta

Kincsem Lovaspark (Tápiószentmárton)

Tápiómenti Bemutató Csillagvizsgáló (Sülysáp)

Nemzeti Biodiverzitás- és Génmegőrzési Központ (Tápiószele)

Gyógyfürdők: Nagykáta, Tápiógyörgye, Tápiószentmárton és Tóalmás

Erdei iskolák: Bőbiczészek Erdei Iskola (Tápiógyörgye), Hajta Partja Erdei Iskola (Tápiószentmárton)

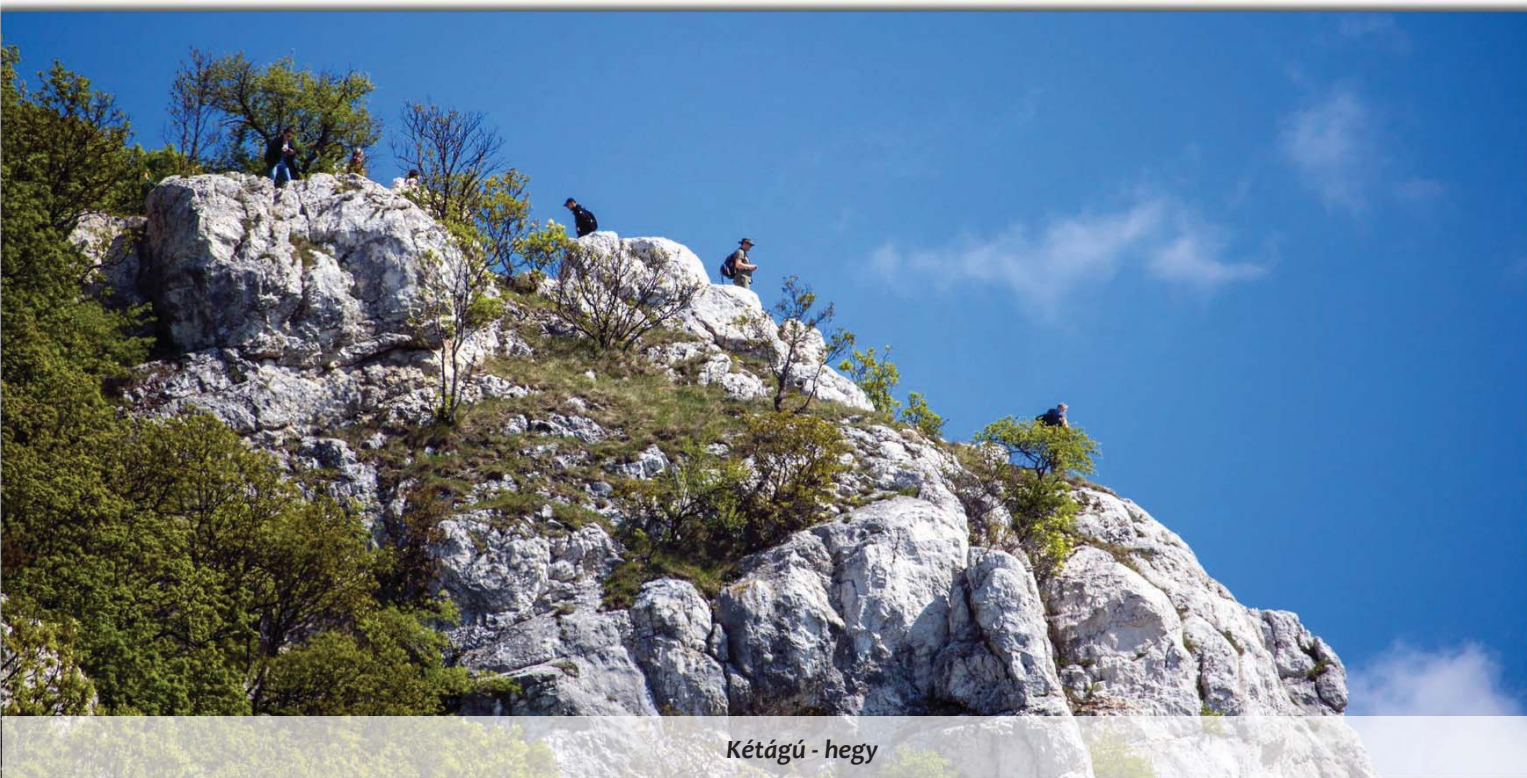
PILISI SZIKLÁK NATÚRPARK

Honlap: www.pilisinaturpark.hu

Mottó: „Aktívan, vidáman, természetesen!”

PILISI
SZIKLÁK
NATÚRPARK

Kétágú - hegy

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrpark területét két kistáj alkotja: a Pilisi-hegyek és a Pilisi-medencék. A két kistáj merőben különböző karakterű.

A Pilisi-hegyek kistáj 450-500 m-es, hegytetőin 700 m-es tengerszint feletti magasságú, erősen tagolt középhegység, sűrű völgyhálózattal. Az eróziós völgyek a sasbércsorokat csoportokra tagolják: Kevély-hegycsoport, Hosszú-hegy, Fekete-hegy és Kétágú-hegycsoport, végül a Pilis-híd, a hegység névadó csúcsa, a Pilis (mely 757 méterével a Dunántúli-középhegység legmagasabb pontja) és a Pilis-tető. Jellemzőek a szinte függőleges hegyoldalak, meredek peremi lejtők, kiemelkedő sziklatornyok, szirtek, kőfolyások. Üledékes kőzetekből, dolomitból és mészkőből épül fel, mely karsztos, hévizes járatokkal sűrűn átszőtt, jellemzőek a barlangok és a szurdokvölgyek.

A Pilisi-medencék kistáj a Pilisi-hegyek között megbúvó, azokat csoportokra tagoló patakvölgyek, szurdokvölgyek és kiszélesedő medencék, melyeket többnyire a felszíni vizek eróziós munkája hozott létre. A hegyek ölelésében itt jöttek létre a térség települései, ezért erősen átalakított, az emberi tevékenység (beépítés, mezőgazdálkodás, útépités) által erősen érintett kistáj.

Tudtad, hogy...

a mészégetők és a szénégetők a 18. században a terület nagy részén kiirtották az erdőt? A kopár területeket a 20. században erdősítették újra. Az erdősítés legendás alakjáról, Dévényi Antalról kilátót neveztek el a térségben.

Kesztölc mellett, Klastrompusztán alapították az első magyar férfi szerzetesrendet, a Magyar Pálos Rendet?

A települések legnagyobb értéke a nyugodt természeti környezet, a védett fajok és a tájképi megjelenés. Fontosak a növénytani, állattani és geológiai értékek, melyek közül a barlangok kiemelendők. Azonban a természeti értékek mellett fontosak az épített vagy ember alkotta tájlemek is, valamint az identitást képző hagyományok, kulturális örökségek, melyek a tájban ugyan nem láthatók, csupán érezhetők. Ezek megőrzése a helyiek számára és az utókornak különösen fontos.

A térség bővelkedik kulturális értékekben, melyek közül a legfontosabbak a szakrális értékek (templomok, kolostorok, kálváriák, keresztek és kápolnák), hiszen az egész térséget áthatja a szakrális jelenlét. A natúrpark területe gazdag történelemmel bír, így a régészeti örökség is jelentős.

A nemzetiségek szellemi hagyományaik, egyedi tájhasznosítási módjaik és sajátos épített kultúrtörténeti örökségeik (pl. hagyományos népi építészet, jellegzetes településszerkezet) okán jelentős hatást gyakorolhatnak a tájra. A legmeghatározóbb nemzetiség a szlovák, de a németek (svábok) és a roma etnikum is megjelenik kisebb számban, utóbbi kettő leginkább Piliscsabán meghatározó. A natúrpark területén lévő szlovák (tót) falvakban a nemzetiségi népesség aránya országos viszonylatban is kiemelkedően magas, ezért a tájra gyakorolt hatásuk is számottevő.

A nemzetiségekhez köthető hagyományok közül a legjellemzőbb a szlovák nyelvű mise, amely csaknem az összes településen ma is élő hagyomány. További hagyomány a mészégetés tudománya, valamint a bőgőtemetés. A hagyomány fenntartását tájházak, kiállítások és táncházak is kísérik, melyek turisztikai potenciállal is rendelkeznek, így a látogatók számára is betekintést engednek a térség szellemi örökségébe.

A szlovák és sváb örökséget a rendezvények is őrzik. Kiemelendő a Szántói Örökségnapok, melyek minden évben más téma köré szerveződnek, de a településeken rendezett rendezvények legtöbbször a hagyományörzés jegyében telik.

ŐRJEG ÉS SZŐLŐHEGYEI NATÚRPARK

Honlap: www.orjeginap.hu

Mottó: „Ahol a víz borrá válik...”

Az őrjegi táj hagyományos karakterének fenntartását bivalyok segítik

TÁJI ADOTTSÁGOK ÉS ÉRTÉKEK

A natúrparki térséget tájféldrajzi értelemben három észak-déli irányban elnyúló, változó szélességű övezet alkotja. Nyugaton a *Kalocsai-Sárköz* ártéri üledékekkel fedett síkja húzódik, amelynek önálló, karakteres megjelenésű kistájrészlete az *Őrjeg lápvidéke*. Ennek része a *Vörös-mocsár*, amely a Duna hajdani vízi világának utolsó hírmondója, ma természetvédelmi oltalom alatt áll. A *Kalocsai-Sárköz* és a *Kiskunsági-homokhát* markáns tájhatárát egy keskeny sávban jelentkező magaspart (*Kecel-bajai-magaspart*) képezi. Keleten a *Kiskunsági-homokhát* és az *Illancs* homokos üledékekkel fedett, hullámos síkja alkotja a natúrparki térség harmadik tájegységét.

A folyószabályozások előtt a Duna évenként többször ismétlődő áradásaival a *Kiskunsági-homokhát* nyugati pereméig elöntötte széles ártéri síkját, és nagy kiterjedésű időszakos és állandó vizes élőhelyeket hozott létre és táplált. A középkori eredetű *Hajós*, valamint *Halom* és *Sármégy* (a mai *Homokmégy* közigazgatási területén) települések magjai az árvízmentes magaslatokon (*göröndök*, *halmok*) létesültek. Az itt élők számára az *ártéri és fokgazdálkodás* – a halászat, a vadászat, a nádvágás, az extenzív, lokális legeltetés és kaszálás, az élelmiszerként felhasználható termékek (madár- és teknőstojás stb.), valamint a tőzeg gyűjtése – tisztességgel megélhetést biztosított.

Ezt a vízrajzi képet alapvetően formálták át a 19. század végén megindult lecsapolási munkálatok.

1929-re megépült a *Duna-völgyi-főcsatorna*, amit a helyiek „*Átokcsatorna*” néven emlegetnek, hiszen komoly talajvízszint-csökkenést okozott a térségben, így a nedves élőhelyek jelentős részben kiszáradtak, a talajok egy része elszikesedett, miközben a zombékosokat továbbra sem lehetett művelni.

A természetes vizes és füves élőhelyek területi kiterjedésének csökkenéséhez, illetve állapotuk – ideiglenes jellegű – romlásához a 20. század második felében a *tőzegkitermelés* is hozzájárult. A bányászat befejeződésével magára hagyott vízfelületeken a természetes életközösségek regenerálódtak, ismét jelentős természeti értékű területek jöttek létre

Az őrjegi táj növényvilága a jelentős átalakulások ellenére is számos különlegességet hordoz. A magaspartok meredek lejtőin lelhetünk rá a löszpusztákra jellemző növényvilág maradványaira. Védett növényritkaságai a tarka sáfrány, a tavaszi hérics, az apró és a tarka nőszirm, a szártalan csüdfű, a szennyes ínfű, a kései pitypang, a Sadler-imola, a sárga len, a borzas len, a sömörös kosbor, a csajkavirág, a pusztai meténg és a pókbangó. A homokhátsági rész természetszerű maradványfoltjainak tavasszal nyíló védett ritkaságai a tarka sáfrány, az agárkosbor, a fekete kökörccsin, a homoki báránypirosító és a homoki nőszirm. Nyár elején a bennszülött homoki varjúháj sárga virágai színesítik e gyepeket. Ősz elején helyenként nagy egyedszámban nyílik a homoki kikerics.

Tudtad, hogy...

az *Őrjeg* a Duna ártere és a Duna–Tisza közti homokhátság határán húzódó lápvidék déli részének ősi elnevezése?

a hajósi *Európa legnagyobb összefüggő pincefaluja*? A településközponttól elkülönülten, a löszhát peremén egymás mellett mintegy 1200 borospince sorakozik.

a pincék előtt épült présházak 24 utcába rendeződnek. A legrégebbi pincék az 1840-es években épültek.

A térség állatvilága is bővelkedik kuriózumokban. A legérdekesebb és a természetvédelem számára egyik legfontosabb a mocsarak halfaunája. A dús vízi növényzet búvóhelyül, a vízben élő apró élőlények pedig táplálékforrással szolgálnak olyan tipikus mocsári halfajoknak, mint a réti csík és a fokozottan védett lápi póc. Az ízeltlábúak seregeitől nyüzsgő mocsárvilág terített asztalként szolgál a kétéltűek és a hullók számára, amelyek nagy faj- és egyedszámban vannak jelen a térség vizeiben. Az *Őrjeg* kevésbé zavart nádasainak fészkelői a bakcsó, a szürke gém, a kis kócsag, a nagy kócsag, a vörös gém és a bölömbika. Ősszel és tavasszal csörgő récék, füttyülő récék, böjti récék, kanalas récék és cigányrécék csapatai pihennek meg a mocsárban vonulásuk közben. A ragadozó madarak közül állandó fészkelő a fokozottan védett rétisas és kerecsensólyom is. A magaspart löszfalaiba vájt üregekben színpompás gyurgyalagok és partifecskek költenek, melyek a mocsár fölött rovarokra vadásznak. A nedves kaszálók ritka fészkelője a rejtett életmódú haris. Az emlősök közül a Vörös-mocsárban stabil állománya van a rejtett életmódú vidrának.

A natúrparki táj karakterére meghatározó befolyással van, hogy a térség Szent István király által alapított *Kalocsai érsekség* birtokát képezte. Az érsekség 1715-26 között svábföldi, katolikus vallású németeket telepített le a török hódoltsági időszakban teljesen pusztasággá változott *Hajóson* (Hajosch) és *Császártöltésen* (Kaiserdamm). A két települési arculatát ma is meghatározzák a németiséghez kötődő építészeti értékek, elsősorban a pincefalvak és a szakrális jellegű épületek. 1739-ben az akkori kalocsai érsek, gróf Patachich Gábor *Hajós* településen megépíttette a térség legmarkánsabb épített elemét, a vadászkastélyt.

A natúrparki térség őrjegi része mindig is jó adottságokkal rendelkezett számos zöltség extenzív természetére.

Eredetileg a vizes élőhelyek és a kicsit magasabban fekvő, „szelídebb” szántók érintkezési sávjában, az ún. „szigetek”-en termesztették a fűszerpaprikát, a paprikát és a fokhagymát, kisebb mennyiségben a paradicsomot, a krumplit és a káposztaféléket. Az intenzív technológiák, az öntözés térnyerésével a zöldségtermesztés súlypontja áttevődött a lazább, könnyen kezelhető talajú térségekbe, az extenzív kertészkedés visszaszorult, de nem tűnt el teljesen.

A magaspartok karakterét napjainkban is nagyban meghatározó tájművelési forma a szőlőtermesztés és borkészítés. Császártöltés, Érsekhalma és Hajós szőlői a *Hajós–Bajai borvidék*hez tartoznak. A borvidék méltán híres bársonyos, lágy, tüzes vörösboráról és fehérboráról. A térségben reneszánszukat élik a kézműves jellegű borászatok. A natúrparki térségben több családi vállalkozás, magángazdálkodó folytat természetközeli gazdálkodást. A natúrpark fontos feladata lehet e gazdálkodók által képviselt szemlélet szélesebb körű elterjesztése, együttműködésük megszervezése és elmélyítése, ami a térség fejlődésében is fontos szerepet kaphat.

KIEMELT LÁTNIVALÓK, TÚRACÉLPONTOK, BEMUTATÓHELYEK

Hajósi pincefalu és császártöltési pincesorok

Egykori érseki palota és látogatóközpontja – Hajós

Tanösvények: Vörös-mocsár tanösvény, Natura tanösvény, Érsekhalma földvéra tanösvény, Homokméggyi tanösvény, Császártöltés – Ősi ösvény

Tájházak: Császártöltés – Sváb tájház és Képes ház, Hajós – Német nemzetiségi tájház, Homokméggyi tájház, Érsekhalma tájháza

Írta

Básthly Béla, dr. Horváth Róbert, dr. Kiss Gábor, dr. Szilvácsku Zsolt

Jelen kiadványt szerkesztette

dr. Kiss Gábor

Szakmai közreműködők

Pádárné dr. Török Éva, Tar Gyula és a natúrparki szervezetek munkatársai

A natúrparki térképet szerkesztette

Trifusz Péter

Fotók

natúrparki munkaszervezetek archívuma, Ispán Dániel, dr. Kiss Gábor,
Nyíró András, Sallai Zoltán, Szöllösi Réka és Varga Norbert

Kiadja

Magyar Natúrpark Szövetség (2020)

Kézirat lezárva

2020. március 31.

AGRÁRMINISZTERIUM